

Luceafărul

Revistă pentru literatură,
□ □ artă și știință □ □

.....
Apare de douăori pe lună ■
.....

Redactor: Oct. C. Tăslăuanu

An. XII.

nr. 4.

■ ■ Cuprinsul: ■ ■

Dr. M. Crăniceanu .	Noul asali împotriva cul-
turii românești.		Noul palat comunal din
București.
Ecaterina Pitiș . . .	Drumuri (poezie).	I. Agârbiceanu . . .	Arhangheli (roman).
Z. Bârsan	Sonet (poezie).		Dări de seamă:
G. Bogdan-Duică . .	Grigore Alexandrescu.	E. G.	Gerhart Hauptmann:
Atlantis.
Din Gesundbrunnen	Cugetări.	D. N. C.	Almanahul Societății Scrii-
torilor români.
I. Agârbiceanu . . .	Divorțul nenii Niculiță.		
Maria Cunja	Pe drum spre casă (poezie).		
Octav Minar	Eminescu, Maiorescu,
Iacob Negruzzi și Creangă.		

Cronici: D. N. C.: Literatura și războiul. Insemnări: Ar fi bine... Michel. In fața evenimen-
telor externe. „Lumina Literară“. România și statele balcanice. Spicuri... literare. — Poșta
redacției. — Bibliografie.

Ilustrațiuni: Biserica „Sfânta Sofia“ din Constantinopol. Zidită de împăratul Justinian
în veacul al VI-lea. Vestitul „Turn alb“ din Salonic. Odaia lui Creangă. (Interior.) Noul palat co-
munal din București.

Sibiu, 16 Februarie v. 1913

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ ILUSTRATĂ PENTRU LITERATURĂ, ARTĂ ȘI ȘTIINȚĂ.

APARE SUB ÎNGRIJIREA UNUI COMITET DE REDACȚIE.

Colaboratori: I. Agârbiceanu, D. Anghel, Z. Bârsan, G. Bogdan-Duică, Dr. T. Brediceanu, Dr. C. Bușan, Al. Cazaban, Il. Chendi, I. Ciocârlan, V. Cioflec, D. N. Clotori, Al. Ciura, Otilia Cozmuța, Maria Cunțan, Dr. Silviu Dragomir, I. Duma, Victor Eftimiu, I. Enescu, Aurel Esca, Elena Farago-Fatma, Em. Gârleanu, Dr. Oaisifor Ghiбу, Octavian Goga, Eugen Goga, Ion Gorun, A. Herz, Constanța Hodoș, Nerva Hodoș, Șt. O. Iosif, I. I. Lăpădatu, E. Lovinescu, Dr. I. Lupaș, Liviu Marian, Dr. I. Mateiu, Octav Minar, Corneliu Moldovan, Dr. G. Murnu, D. Nanu, V. C. Osvadă, I. Paul, Cincinat Pavelescu, H. P. Petrescu, Ecaterina Pitiș, Gh. Popp, Dr. Sextil Pușcariu, Dr. P. Roșca, G. Rotică, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, M. Săulescu, M. Simionescu-Râmniceanu, V. Șorban, I. U. Soricu, Victor Stanclu, Caton Theodorian, D. Tomescu, Lazar Triteanu.

ABONAMENT:

Ediția simplă

În Austro-Ungaria:

1 an . 20 cor., 6 luni . 10 cor.

Pentru preoți, învățători și studenți:

1 an . 16 cor., 6 luni . 8 cor.

În România și străinătate:

1 an . 26 cor., 6 luni . 13 cor.

Ediția de lux

În Austro-Ungaria:

1 an . 26 cor., 6 luni . 13 cor.

În România și străinătate:

1 an . 32 cor., 6 luni . 16 cor.

Reclamațiile sunt a se face în curs de 14 zile după apariția fiecărui număr. Pentru orice schimbare de adresă se vor trimite 20 bani în mărți postale.

Abonamentele, plătite înainte, sunt a se trimite la adresa:

Adm. rev. „Luceafărul“, Sibiu (Nagyszeben).

Cărți mai nou apărute:

Adam, I., Giume (vorbe de clacă). Cor. —35.

Aslan, G., Educația prin sine însuș. Cor. —60.

Chirițescu, M. I., Grănicerul. Cor. 2.—
Coppée, Fr., Vinovatul, roman. Trad. de L. Nădejde. Cor. 1.20.

Dăianu, Dr. E., La mormântul Mitropolitului Atanasie Anghel, întemeietorul Unirii cu Roma. Cor. 1.—
— Problemele „Asociațiunii“. Cor. —50.

Delavrancea, Hagi Tudose, comedie în 4 acte. Cor. 2.—
— Irinel, comedie în 3 acte. Cor. 2.50.

Dumbrava, B., Pandurul, rom. Cor. 3.—
Eftimiu, V., Cocoșul negru, fantazie dramatică în 6 acte. Cor. 2.50.

Elefterescu, E., Cartea Neamului (1913). Cor. 2.—
— Necesitatea religiei pentru omenire, ed. II. Cor. —50.

Ghibu, Dr. O., Anuar pedagogic (1913). Cor. 2.50.

Giulescu, C. A., Privelști și Amintiri. Cor. 1.50.

Hoffmann, Fr., Povestiri morale pentru copii. Tr. de B. Nemțeanu. Cor. —60.

Marian, L., Printre stropi, povești. Cor. 1.50.
Negru, N., Mărturisiri, nuvele. Cor. 2.—

Nemțeanu, B., Povestea unei idile. Cor. —30.

Novicow, I., Emanciparea femeii. Trad. de B. I. Gollav. Cor. 2.—

Onițiu, V. Din cele trecute vremi. Însemnări despre începuturile graiului, culturii și literaturii neamului românesc. Cor. 2.—

Rădulescu-Motru, C., Elemente de Metafizică. Principalele probleme ale filozofiei contemporane pe înțelesul tuturor. Cor. 4.—

Rosetti, R. D., Prin Pravoslavnica Rusie, note de călătorie. Cor. 2.—

Sadoveanu, M., Bordeenii și alte povestiri. Cor. 2.—
— Floare oflită, roman, ed. II. Cor. 2.—

Sandru-Aldea, C., Pe Mărgineanca, nuvele și schițe. Cor. 2.—

Stern, D., Bulgaria sângerândă. Roman modern din viața bulgărească. Cor. —80.

Vazoff, I., Sub jugul turcesc. Roman din viața Bulgarilor în ajunul liberărei lor, trad. de M. Argeșeanu. Cor. —30.

Zaharie N., Cugetători și literați străini. Cor. 2.—
— Mihail Eminescu, viața și opera sa. Cor. 4.—

— Psihologia oamenilor mari. Cor. 2.—

Catalogul la cerere gratis și franco.

Cereți catalogul librăriei.

Se află în depozit la librăria lui W. Krafft în Sibiu.

Expedierea se face mai ușor trimițându-se banii înainte, adăugându-se la prețul cărții încă 30—40 fl. pentru expedierea franco.

BUGENARUL

Orice reproducere fără indicarea izvorului e oprită

Noul asalt împotriva culturii românești.

— Proiectul despre salarizarea învățătorilor. —

Cercetătorul obiectiv al dezvoltării învățământului primar în Ungaria, va putea constata cu ușurință, că principiile de cari au fost conduse toate guvernele dela 1868 înainte, erau cât se poate de îndepărtate nu numai de scopurile adevărate ale pedagogiei, ci în aceeaș măsură și de interesele reale ale populațiunei și consolidării serioase a țării sub raport cultural.

Abia s'a coborât în mormânt omul luminat care a fost Iosif Eötvös — autorul legii școlare din 1868 și adevăratul organizator înțelept al învățământului public din Ungaria — succesorii săi în ministerul de instrucție au început a preconiza astfel de vederi, cari constituiau nu numai o negare directă a principiilor educative ci chiar un formal atentat punibil împotriva moștenirii lui Eötvös.

Baronul Eötvös și-a dat seama, că dezvoltarea și fericirea diferitelor popoare din Ungaria — și prin ele a țării însăși — se va putea ajunge numai atunci, dacă li se acordă acestora deplină libertate politică și culturală. Conducând de acest principiu superior a făurit el art. de lege XXXVIII din 1868, prin care a garantat naționalităților o întinsă liberalitate pe tărîmul învățământului public. Această lege a căutat pe deoparte să fie în consonanță cu vederile pedagogiei, iar pe de alta evitând orice știrbire de drepturi ale susținătorilor de școală, să asigure rezultate efective pe seama educației și instrucției populare.

În temeiul ei s'a și pornit un curent cultural dintre cele mai binefăcătoare, care eră chemat

să ridice nu numai vălul de adâncă ignoranță ce plutea în întinsul țării, ci să îndrepte Ungaria pe cărările civilizației apusene chiar.

Acest frumos avânt intelectual a fost însă de scurtă durată. Conducătorii politicei școlare după câțiva ani de experiențe au crezut, că e necesar să părăsească linia de conduită indicată de Eötvös. Dezvoltarea rapidă a școalelor primare românești, trezirea la lumină a maseslor largi, i-a sedus să creadă în mod greșit, că dezvoltarea și întărirea naționalităților devine o primejdie pentru existența elementului maghiar dominant și în consecință pentru Ungaria însăși. Temerea aceasta însă eră numai un pretext, în dosul căruia se ascundeau interesele de guvernare exclusivistă a claselor feudale ungurești. Ei își ziceau: stăpânirea perpetuă a țării prin magnații latifundiari numai așa va fi asigurată, dacă vom împiedeca cu toate mijloacele posibile stăruințele de luminare ale diferitelor naționalități. Această acțiune negativă aveă să se îndrepte cu deosebire împotriva Românilor, cari erau mai temuți atât sub raport numeric cât și energetic. Și ca scopurile frauduloase ale clicei feudale să întrunească sancțiunea tuturor elementelor poporului unguresc — între cari s'ar fi găsit destule minți cari să combată astfel de terțipuri odioase — au inventat haina simpatică a maghiarizării. De-acum înainte, lozinca aceasta a fost afișată pretutindeni ca scopul suprem al statului ungar.

Pe terenul învățământului public, ea s'a manifestat cu o consecvență caracteristică.

22 OCT 2018

Îndată la 1879 s'a făcut cel dintâi pas în favorul acestei lozince. Ministrul Trefort, francez de origine — deci un renegat — a făcut să se voteze art. de lege XVIII, prin care se introduce învățarea obligată a limbii maghiare în toate institutele de învățământ din Ungaria. Prin aceasta se inaugurează opera de maghiarizare, care a rămas preocuparea principală a tuturor guvernelor. Ea înseamnă cel dintâi asalt împotriva culturii românești. Propunerea limbii maghiare a fost apoi intensificată respective forțată prin dese ordinațiuni ministeriale și iperzelul revizorilor școlari regești, cari s'au nuzuit să-și creeze din această ocupație „patriotică” o sigură și răsplătitoare platformă de existență. Limba ungurească s'a introdus tot mai adânc în școlile noastre primare, spre paguba celei românești și în detrimentul culturii adevărate a poporului.

Prin legea școlară din 1907, opera maghiarizării a făcut un salt uriaș. Abstrăgând dela împrejurarea, că nesocotește în chip revoltător orice considerații de natură pedagogică, ea constituie cel mai grav atentat nu numai împotriva autonomiei garantată prin legi sancționate a bisericii românești ci chiar în contra drepturilor firești de liberă cultivare ale poporului. Nu există stat civilizat, care să se preteze la o mai nenorocită siluire de suflete și de conștiințe, cum se face aceasta prin lex Apponyi în Ungaria. Pentru cultura românească legea școlară din 1907, înseamnă incomparabil mai mult decât zeci de dezastre naționale. Vandalismul provocat de dispozițiile ei, rămâne fără pereche în istoria civilizației omenești. Nu numai că s'au împus poporului istovit de puteri sarcini enorm de apăsătoare, dar ce este mai grav s'au distrus sute de școli românești în locul cărora statul n'a ridicat altele, aruncând astfel poporul — spre rușinea veac. al XX-lea — într-o stare de condamnabilă semibarbarie culturală. Iar deasupra acestei pustiiri îngrozitoare, plutește ca o tristă ironie figura mutilată a elevului și dascălului român, zdrobiți sufletește de molochul maghiarizării. Și aceste experiențe dureroase, sunt rezultatul numai unor înhăitări de 5 ani de zile. Ce va fi peste 20 de ani? Între astfel

de împrejurări nu-i nici o mirare, că congresul național-bisericesc din toamna anului trecut s'a simțit îndemnat să ceară guvernului abrogarea acestei legi absurde și înlocuirea ei cu alta, clădită pe temelilele unei pedagogii sănătoase.

Și această cerere trebuie susținută la suprafață cu îndărătnicie statornică — ca una din gravaminele principale ale poporului românesc, căci altfel suportarea ei tacită ar însemna o cooperare voluntară la distrugerea vieții și libertății noastre naționale.

Guvernul nu s'a mulțumit cu această decapitare oribilă a culturii românești, ci își urmează mai departe — după un plan metodic — opera de devastare cumplită. Actualul ministru de instrucție contele Ioan Zichy, departe de a fi — cum se crede — prietenul sincer al confesiunilor și atenuatorul furioasei politice șoviniste inaugurată pe teren școlar de antecesorii săi, a ținut să rămână și el continuatorul operei de maghiarizare prin păstrarea „sfintelor tradiții patriotice”.

Aceasta a dovedit-o în chip elocvent în luna Ianuarie, când a prezentat camerei noul proiect despre salarizarea învățătorilor comunali și confesionali.

În aparență s'ar putea crede, că el nu constituie un atac împotriva culturii noastre, deoarece are ca obiect numai leafa învățătorilor. În realitate însă, lucrul stă cu totul altfel, după cum se va vedea din rândurile următoare.

Proiectul aduce înainte de toate o reformă radicală în sistemul de salarizare al corpului didactic primar. Ministrul în motivarea proiectului spune, că el nu este decât o modificare novelară a art. de lege XXVII din 1907, lăsând însă neatinsă partea aceea a legii, care asigură instrucția națională.

Proiectul înlătură sistemul combinat al salariului fundamental și cvincvenalelor, introducând modul de salarizare al funcționarilor de stat cu leafă după clase și gradații. Tabloul următor face mai plausibilă reforma proiectată.

Clasa	Gradația	Leafă anuală	Banii de locuință conform împărțirii localităților în clasa								
			I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.		
Leafă începătoare		1200									
III.	3	1400									
	2	1600									
	1	1800									
II.	3	2000	600	540	480	420	360	300	240		
	2	2200									
	1	2400									
I.	3	2600									
	2	2900									
	1	3200									

Învățătorii intră în serviciu cu o leafă începătoare de 1200 cor. După aceasta trec în clase iar în cadrul claselor, în diferitele gradații. Înaintarea în clase se face prin anumite foruri, iar cea în gradații în mod automat după anumiți ani de serviciu. Cu leafă începătoare fiecare învățător stă 2 ani. În clasa a III-a stă 15 ani (pe fiecare gradație câte 5 ani); în clasa a II-a 12 ani (pe fiecare gradație 4 ani); în clasa I 12 ani (pe fiecare gradație 4 ani). După 37 ani de slujbă neîntreruptă, învățătorii confesionali și comunali primesc o leafă de 3200 cor. La fixarea lefii se socotesc anii de serviciu începând numai cu 1 Octomvrie 1893. Acelora cari au servit și înainte de această dată li se dă din vistieria țării o compensație sub titlul de adaus personal, și anume comisia financiară a fixat pentru cei cu mai puțin de 10 ani cel mult 200 cor., cu 10-15 ani 400 cor., iar peste 15 ani de serviciu un maxim de 600 cor. Acest adaus personal se consideră și la fondul de pensii.

Să vedem acum în ce condiții se aplică noul sistem de salarizare și întrucât este el gravaminos din punctul nostru de vedere. Urcarea lefii, stă în strânsă legătură cu avansarea în clase și gradații. Avansarea aceasta este condiționată nu numai de împlinirea anilor prescriși în fiecare clasă și gradație, ci mai presus de toate atârnă dela vrednicia învățătorului. Pentru constatarea acestei vrednicii, revizorii școlari regești vor clasifica tot la 2 ani (cei cu pereche) activitatea și con-

duita fiecărui învățător. Pentru clasificarea activității servesc notele: distins, îndestulitor, neîndestulitor, iar pentru conduită: exemplară, corăspunzătoare, necorăspunzătoare. Învățătorii confesionali vor fi clasificați atât de autoritatea bisericească competentă cât și de revizorii școlari regești. Clasificările se comunică reciproc, aducându-se și la cunoștința învățătorului, care dacă să crede neîndreptățit poate cere revizuire pe cale disciplinară. Modificarea aceasta a introdus-o ulterior comisia de instrucție, care a omis și opinia scaunului școlar relativ la clasificare. Dacă clasificările autorității bisericești și ale revizorilor regești se deosebesc unele de altele, însă nici una nici cealaltă n'a dat notele „neîndestulitor” sau „necorăspunzătoare”, activitatea și conduita învățătorului se consideră satisfăcătoare. Dacă însă deosebirea între aceste clasificări să manifestă în împrejurare, că una a dat nota „neîndestulitor” sau „necorăspunzătoare”, atunci decide ministrul. Comisia de instrucție însă a introdus aici o schimbare capitală. Adevărat, că s'a abandonat intervenția comisiei administrative, s'a hotărât însă, că ministrul are să decidă nu numai în cazul de clasificări divergente cu privire la învățătorii confesionali cu ajutor de stat, ci chiar și asupra înaintării în clase a acelor învățători, cari nu primesc absolut nici un ban din vistieria statului. („A bizottság az előadó javaslatára kimondja, hogy az ellentetes minősítés kérdéseben a minister dönt, a közigazgatási bizottság megkérdése nélkül, a melynek döntése államsegélyt nem élvező tanítókra is előléptetés szempontjából kötelező”). Astfel dreptul prevăzut pe seama bisericii în § 15, de a-și înainta ea singură învățătorul susținut cu banii săi, cade cu desăvârșire.

În chipul acesta dispozițiile proiectului relativ la clasificare, sunt nu numai cele mai gravaminoase, dar și cele mai periculoase atât pentru biserică, cât și pentru interesele noastre naționale. Căci oricât de concilianți am fi totuș nu este just, ca ministrul să dispună asupra înaintării unui învățător la al cărui salariu statul abia contribuie d. p. cu 200 cor. pe când biserica dă, să zicem, de

cinci ori mai mult, fără a avea vreun drept asupra lui. Măsura corectă ar fi, ca biserica singură să înainteze pe învățător, iar ministrul să ia simplu la cunoștință sau dacă are nedumeriri să le comunice. Altfel poziția ministrului înseamnă îndoială în corectitudinea și atitudinea patriotică a bisericii.

Dar ca ministrul să-și rezerve dreptul de decizie și la înaintarea învățătorilor fără nici un ajutor de stat, aceasta constituie nu numai o ilegalitate strigătoare ci un formal atentat împotriva autonomiei bisericii și drepturilor naturale ale susținătorilor de școale. Ce va să zică această încălcare samavolnică, lipsită de orice justificare logică? Dacă un stat de drept, un stat constituțional e în stare să codifice și astfel de măsuri cari răpesc drepturi respectate chiar și în cele mai primitive state, atunci nu mai poate surprinde atitudinea de revoltă clocotitoare ce amenință siguranța statului din partea popoarelor confiscate de aceste drepturi. De aceea poziția aceasta va trebui înlăturată cu totul, nu numai din motivul unui elementar simț de drept și umanitate, ci fiindcă o cere adevăratele interese mari ale țării.

Dar clasificarea aceasta este păgubitoare și pentru învățători. Căci activitatea și conduita lor nu este apreciată după criteriile unor principii sănătoase, ci după unele cu totul străine de interesele școlii și educației reale a poporului. Procedura clasificării o aranjează ministrul pe cale de ordinațiune, a ținut însă să anticipeze încă în motivarea proiectului condițiile cari să cer învățătorului pentru a fi avansat. Între ele să găsește „direcția în învățământ și rezultatele obținute”, apoi „conduita patriotică”. Cea dintâi este lămurită în §-ii 17 și 19 ai legii lui Apponyi. Ce pretind aceștia o știm: spirit patriotic (adecă „maghiar”) în școală și instruirea elevilor în limba maghiară în așa măsură, ca după terminarea an. IV ei să-și poată exprima la înțeles gândirile atât cu graiul cât și în scris. Învățătorul care nu corespunde acestor cerințe nu numai că nu va fi înaintat, dar mai ajunge și în cercetare disciplinară periclitându-și existența. Căci §. 7 al proiectului o spune categoric, că învățătorul care a fost amovat odată din post prin sen-

tință disciplinară din cauza delictelor cuprinse în §. 22 pct. 1, lit. a, b, c, d, (neglijarea limbii maghiare, ținută ostilă statului), în caz de aplicare din nou în vreun post își pierde toți anii de serviciu înainte de data amovării. Prin această măsură învățătorii sunt puși cu desăvârșire la discreția revizorilor regești, prefăcându-i în niște agenți ordinari ai operei de maghiarizare. Din experiențele noastre de 5 ani știm pozitiv, că este absolut imposibil să se poată satisface cerințelor impuse de lex Apponyi relativ la propunerea limbii maghiare. Numai o singură modalitate ar putea ajuta în această direcție: sacrificarea orelor de limba română și celelalte materii. Acest procedeu însă nu-l poate admite susținătorul de școală. Dar învățătorul silit de nevoile mari ale vieții, va face totuși această sacrificare, căci altfel își pierde pâinea. Biserica este tolerantă, iertătoare, revizorul însă nu cunoaște cruțare. Astfel va răsună în școlile noastre limba maghiară „din straja dimineții până 'n noapte”, pe când limba română și celelalte studii vor cădea la un simplu rol de „cenușotcă”. Atunci școala s'a prefăcut într'un bălcu de papagalizare ungurească, iar educația și instrucția pedagogică a elevilor devine în Ungaria un anacronism, de care să mai leagă numai naivii și ideologii. Pe de altă parte în rândurile învățătorilor noștri se va introduce cea mai condamnată demoralizare. În dorința de-a se vede înaintați în clase, ei vor neglija toată educația, maghiarizând fără măsură și antișambrând pe la teribili inspecții regești, de cari atârnă fericirea lor materială. Apare deci lîmpede, că în fond acest proiect de lege constituie o piedecă în mersul normal al învățământului primar adevărat și un nou asalt împotriva culturii românești.

Dar proiectul mai are și alte puncte gravaminoase pentru noi. Anume §. 29 dispune, că în chestiunile de competențe învățătoarești restante, judecata o are exclusiv comisia administrativă. Aceasta înseamnă o nouă știrbire a drepturilor autorității bisericicești. Până acum — chiar și în urma unei ordinațiuni a contelui Zichy — controversalele cu privire la competențele învățătoarești le

aplanau consistoarele, ca foruri judecătorești confesionale. Prin îndrumarea învățătorilor la comisia administrativă, se săvârșește nu numai o călcare ordinară a drepturilor susținătorului de școală, ci o înstrăinare punibilă a dascălilor români de autoritățile sale bisericești. Ambele aceste gravamine sunt menite să contribuie la ștergerea oricărei influențe legale și morale a bisericii asupra învățătorilor săi. Atunci începe pe toată linia procesul de demoralizare al acestei tagme și prin ea destrucțiunea bisericii. Convinși că o astfel de primejdie nu poate fi nici în interesul statului, cerem cu toată dreptatea înlăturarea acestei dispoziții periculoase și revenirea la status quo. Un al treilea gravamen îl cuprinde §. 22, care obligă pe susținătorii de școală să ridice lefii noi până la 31 Decembrie 1913. Comunele bisericești n'au putut asigura nici după 5 ani încă salariile fixate de legea școlară din 1907. Cum va putea s'o facă aceasta acum când ele sunt mult mai mari și termenul atât de scurt? E neapărat de lipsă să se acorde un termen mai lung, cu atât mai vârtos, că actuala situație materială a corpului didactic nu e atât de rea, încât să nu mai poată fi tolerată 1—2 ani. Ministrul spune, că acele comune cari nu pot asigura lefa prevăzută în proiect, au dreptul să dea petiție pentru ajutor de stat până la 30 Septembrie 1913. Comunele cari în prezent beneficiază deja de ajutorul material al statului, sunt dispensate de a mai da noui petiții pentru întregirea lefii învățătoarești. Sărăcia lor se consideră documentată, iar ministrul le poate acorda (kiegészít-hető) întregirea din oficiu. Celelalte cari nu pot asigura lefa nouă, vor cere ajutor de stat, având pe deoparte să-și dovedească sărăcia, iar pe de alta să satisfacă cerințelor cuprinse în legea lui Apponyi cum a hotărât

comisia financiară a proiectului. Acum sărăcia o vor dovedi-o ele cu ușurință, dar va merge mai greu cu satisfacerea legii din 1907. Am arătat mai sus, că aici să cer astfel de lucruri, la cari foarte puține comune vor putea răspunde. Iar dacă se interpretează legea literal — după cum e de prevăzut — nu se va găsi nici o școală românească care să corăspundă §-ilor lui Apponyi. Căci nicăiri nu s'a ajuns în curs de 5 ani la minunea îngrozitoare, ca băieții de 9 ani — cari nici limba lor n'o pot vorbi corect — să-și exprime gândirile la înțeles în limba ungurească pe care n'o învață decât de silă între cei patru pereți ai școlii. Ce urmează de aici? Că majoritatea școalelor românești, cari din cauza sărăciei sunt silite să apeleze la ajutorul statului, nu-l vor primi și astfel ele vor fi închise. Atunci sute de altare ale culturii românești au murit, iar poporul va cădea din nou în împărăția întunerecului ucigător. Căci statul — după cum au dovedit cei 5 ani din urmă — nu-și va bate capul cu luminarea „Valachilor iredentiști“ ridicând pe seama lor alte institute de cultură în locul celor închise. Pentru așa ceva el n'are nici voință, dar nici banii necesari. În chipul acesta ajungem la un nou dezastru național. Din acest motiv cred, că n'am greșit spunând, că proiectul despre salarizarea învățătorilor constituie un nou asalt împotriva culturii românești.

De aceea datoria supremă a neamului nostru în aceste zile este, să-și ridice glasul de protestare energetică cerând — prin arhieriei și deputații săi — ștergerea tuturor dispozițiilor gravaminoase ale acestui proiect și deodată cu aceasta abrogarea legii lui Apponyi, o rușine a pedagogiei moderne din veacul al XX-lea...

Dr. M. Crăiniceanu.

Drumuri.

În lume-s multe drumuri și netede și late,
Sunt căi ce merg alături și căi încrucișate,
Sunt drumuri fără țintă și drumuri cu răscruci
De stai bătut de gânduri pe care să-l apuci
Iar altele 'nfrățite pornesc și la un loc
Se 'mpart în două brațe: cărări făr' de noroc. —
Pe orișicare însă mergi repede 'nainte,
N'ai lipsă să fii mare la suflet, ori la minte;
De poți lovi cu cotul și poți înlătură
Pe cei ce-ți stau în cale — izbânda e a ta.
Cu capul sus, de-asemeni treci lesne prin mulțime
Și-ți tai cărare dreaptă, că nu te 'ntreabă nime
De-i plin, ori gol ca spicul ce cată 'n sus semeț...
— De nu poți să fii astfel rămâi un biet drumeț
Înfrânt și cel din urmă din șirul tuturor.
— A mea-i cărarea strâmtă — un fir șerpuitor
Ce urcă 'n vârf de munte. Un firicel subțire
Scăpat din țesătura pestriță-a altor fire
Și 'ntins la întâmplare prin ierburi și prin flori,
Prin 'cari își pierde urma de mii și mii de ori. —
În preajmă plâng izvoare și păsările cântă,
Și nori gonțiți de vânturi deasupra-mi se frământă,
Se 'mping, se duc, s'alungă. — Eu am un cer mai mare,
Un cer adânc, cum numai acel ce urcă-l are,
În ochii-mi se răsfrânge întâia nopții stea
Și cea din urmă rază de soare e a mea.
Dar deseori vesmântul mi-l rup în mărăcini,
Îmi sângeră piciorul de pietri și de spini
Și pașii mei răsună pierzându-se 'n pustiu
Cu vântul și cu norii, cu apele — și știu
Că 'n van mi-aș mai întoarce privirile 'napoi:
Cărarea nu-i făcută să meargă-alături doi.

Ecaterina Pitiș.

Sonet.

Copil de-abiă... și munți înalți de pază
S'au prăbușit deasupra-i... să-l doboare...
Și s'a trezit deodată 'n închisoare
Și idealul lui a fost: o rază!

O vieață, bietul, fără sârbătoare
S'a tot muncit să-și facă drum... să vază!
Și s'acățâ de colțuri să nu cază
Lăsând în urmă-i sângele vâltoare...

Și-odat'... târziu... — eră bătrân străinul —
O rază de lumină aurie
L-a mângâiat pe fruntea lui ca ghiața.

E de prisos... Se stinge... nu mai știe!...
O, nu-l jeliți!... Așa ne e destinul;
De-abiă murind ne 'ncepem noi vieața!

Z. Bârsan.

Grigore Alexandrescu.

Discurs rostit la centenarul nașterii lui, la „Ateneul român” din București în 20 Ianuarie 1913.

Doamnelor și Domnilor!

Ca să împlinesc întocmai dorința celorce au pus la cale centenarul de astăzi, aș trebui să povestesc viața lui Gr. Alexandrescu. Dar întâia privire ce-am aruncat în sala aceasta plină de lume aleasă m'a încredințat că povestirea ar fi de prisos: Ceice nu cunosc viața lui simplă, lipsită de orice fapt senzațional, trebuie să fie foarte puțini. Afară de aceasta, biografiile nu sunt de nici un folos, dacă nu au destul timp, ca să arate cum din viață au înflorit simțirile poetului și cum viața a călăuzit gândirile lui în anumite direcții. Totdeauna tot ce nu explică părțile însemnate din operele autorilor poate să rămâie, fără nici o pagubă, necercetat, nepovestit, neștiut. Aici, cum, este destul dacă arăt numai câteva din înrăuirile suferite sau, mai apoi, primite conștient de poetul Gr. Alexandrescu.

S'a născut în Târgoviște.

Astăzi gloriosul oraș abia mai apare din când în când schițat dar nenumit, prin novelele unui alt fiu al lui. Odată toți poeții noștri vorbiau despre Târgoviște. Grigore Alexandrescu însuși, începătorul, îl descrie într-una din cele dintâiu poezii, scurt, privindu-l par'că despre crângul lui:

Aci stejari cu fală la cer se îndreptează
Nălțând ale lor ramuri spre sfintele câmpii;
Aci plopii cu frunze o vale 'nouează;
Acolo se văd dealuri și-aci sălbateci vii.

În realitate, pe la 1812, Târgoviștea era un oraș al județului Muscel, cu vreo 3000 de locuitori păziți de un modest cărmuitor; cu vreo 20 de biserici încă întregi și dintre care numai biserica curții domnești și mitropolia atrăgeau în mod deosebit atenția; cu ulițe strimțe și întortochiate, pline de noroaie și de multă necurătenie: un oraș dărăpănat, trist, „umilit”.

Ce putea să-i dea lui Grig. Alexandrescu orașul său? Afară de fiorul pe care și azi îl dau, oricui le privește, ruinele curții domnești, i-a dat numai priveliștea cu multă verdeată, numai câmpul galben de grâu și cerul pe

care de pe vârful dealului îl colinzi cu ochiul ca un fragment de glob uriaș și pe care-l închizi clar și cald în suflet. Acestea se și văd, atâta se și vede din versurile citate. Încolo Târgoviștea nu i-a dat nimic. De-acolo Gr. Alexandrescu nu a luat cu sine nici vreo cultură a orașului, nici firea lui nedesvoltată; Gr. Alexandrescu scriitorul a ieșit din sine însuși, neoprit de păturile culturale, impunătoare ale vreunei tradiții, a ieșit din sânul primitiv, abia deschis, al rasei sale.

Cultura o găsi la București. Dar și aici el găsi un mare rest greco-slavon, fără nici un sâmbure progresist, deci nesimpatic; găsi un vechiu clericalism care începuse să se înfrățească cu un nou naționalism cultural și politic: naționalismul îl primii, dar clericalismul nu; și mai găsi începutul entuziast al influenței franceze: acesteia îi deschise toată inima sa.

Întreb: Cum s'a potrivit opera lui acelei atmosfere? Și răspund: Până la 1832, data întâiei lui cărți, Gr. Alexandrescu scrisese numai cinci poezii socotite de el vrednice să fie trecute posterității: „Miezul nopții”, „Prieteșugul”, „Adio”, „Întristarea” și „Întoarcerea”. Dar în aceste cinci poezii, scrise de un tânăr de abia de 20 de ani, se ivește un bărbat Din acest timp versul cel mai bărbătesc — îi zic așa, fiindcă este cel mai conștient — este acesta: „Eu știu ce este omul, dar nu hulesc, eu cânt”. Poetul se cunoaște bine pe sine; vorbește chiar, în terminologie filozofică, despre „eul” său; poetul cunoaște însă și pe alții. Aceasta ne-o probează versul lui! „Eul” lui este puternic. Poetul și-l simte însă asediat de o viață ghimpoasă, de zile friguroase, de chinuri amorțitoare. Totuș numai câteodată se simte înclinat să iee atitudinea cunoscută din portretul lui cel mai răspândit: „În mâna mea cea slabă plecăm galbena-mi frunte”; numai câteodată. Altfel rămâne tare; singurătatea ce i se impune, neînțelegerea de care se izbește în lume nu-l sdruncină de loc. Imitând pe Byron, Grigore Alexandrescu își ia

atunci lira, își ia câinele, simbolul fidelității și pleacă, convins că va trăi în zadar, că fără vreme își va risipi mîntea, viața și cuvântul, dar și că va rămîne el, el întreg.

Byron cu iubirea naturii și scormonirea nemiloasă a durerilor omenești, Lamartine cu paianginișul reflexiv, sentimental în care învâluește toată lumea se așează, ce-i drept, de pe acum pe chipul literar al tânărului, dar e ul său cel adevărat curge neîntrerupt, pe sub byronism, pe sub lamartinism și trece neșchimbât și în opera dintre 1832 și 1838.

De eul său tare se resimt și puținele fabule dela 1832. Toate izbesc în euri contrare, care nu seamănă cu al lui; izbesc: în celce nu se cunoaște pe sine și batjocorește defectele sale văzute de altul, nu și la sine; în celce este numai suprafață care acopere un gol pe care poetul îl vede; în cel neproductiv, în celce încearcă ce puterea lui nu vă putea împlini. Versurile fabulei (stângace din punct de vedere stilistic):

Nu siliți natura
Veți fi nepăcuți
Cu talentul care
Nu sunteți născuți.

s'ar putea lua drept motto al întregii lui liri: Dela 1832 și de mai înainte, el eră famușit / că tare fiind, că limpede fiind, va fi și plăcut lumii cu talentul cu care se născuse.

Așa eră Grigore Alexandrescu la 1832, abiă descălecat din munții lui, abiă atins de adierile literare ale apusului.

Despre orice personalitate limpede și precoc se crede că de obicei trebuie să ia o desvoltare energetică, impulsivă, vastă și furtunoasă. Grigore Alexandrescu nu a fost atât de eric, precum s'ar putea crede și despre el.

Ceva îl ținea pe loc, dându-i aspectul unui om tare și totuși biruit.

Pe loc îl ținea neîncrederea în lumea înconjurătoare, lumea rea și tristă, lumea în care și virtuțile au origini egoiste, lumea în care și „virtutea pornită din patimi o găsește”; lumea în care rari sunt ceice binele îl pot face „pentru nimic”, fără interes. Pe loc îl ținea lupta cu „marile nimicuri”, cărora în zadar le-a cerut, înzadar a încercat să le stoarcă un moment de mulțumire dăinuitoare.

Și totuși, între 1832–1838, se iviseră în viața lui câteva situații mai luminoase; iar în el răsări, întâia oară, o serie de idei în care este și mulțumirea căutată.

Situațiile i le făuri amorul și prietenia.

Între felurile cum le descrie, sunt însă deosebiri. Amorul se înneacă încă în indoeli și în reflexii umbritoare; trecutul și firea poetului umbresc încă această simțire. Dar prietenia, prietenie pe care abiă în acest timp o cunoaște, răzlește caldă prin rezerva neîncrederii. Prietenia se ntrupase pentru el în chipul lui Ioan Văcărescu, marele logofăt, veselul logofăt și al polcovnicului Ioan Cămpineanu, al bărbatului care, mai mult decât oricare contemporan, aveă în gest, în atitudine, în vorbă un dar deosebit de a deșteptă puterile ascunse din suflete. În preajma lor, în zilnic și intim contact cu astfel de Bucureșteni, Gr. Alexandrescu începă a zâmbi, a se deschide, a glumi, a fi vesel. Scrisorile lui în versuri, trimise lui Văcărescu și lui Cămpineanu, sunt martirii clasici ai acestei schimbări fericite, pe care trebuie s'o atribuim atmosferei capitalei noastre. Gr. Alexandrescu omul deveni social; societatea-l făcu mai încrezător și dete vieții sale scopuri nouă. În aceste clipe de religioase aduceri aminte trebuie să binecuvântăm și pe oamenii, cari au putut să altoiască în sufletul lui Grigore Alexandrescu sentimentele ce-au produs ideile sale viitoare!

Într'adevăr, abiă în timpul acesta Alexandrescu începe a vorbi despre oamenii, cari se jertfesc pentru omenire, al căror „tot scopos este sărmana omenire”; abiă acum poetul se roagă lui D-zeu să-l țină nestrămutat pe calea virtuții și să dorească al „omenirii bine”. Până acum cuvântul: omenire nu apăruse în versurile lui. Și este de însemnat, îndată, că vorba apare cu o nuanță clară și pozitivă. Anume: Pentru Gr. Alexandrescu umanismul nu cunoaște deosebiri, nici de loc, nici de credință, nici de legi; pentru el ajunge ca cineva să fie un „sărman om”, pentruca inima și mâna lui să i se deschidă spre ajutor. Umanismul lui Gr. Alexandrescu este larg, este cosmopolit, este francmasonic. Se putea să fie altfel, când amicii lui: Ioan Cămpineanu,

Grigore Cantacuzino, Iancu Rose, Ioan Voinescu II etc. etc. erau șefi și membri ai logei masonice bucureștene?

Umanismului său cosmopolit nu-î vom mai lua deci în nume de rău dacă vorbind despre libertate, spune că libertatea ideală este, pentru el, libertatea grecească; pentru el țara grecească este, în acest timp, ca și mai târziu, azil al slavii și al libertății. Cosmo-

zugrăvit, are într'adevăr și o bază metafizică. Ca om perfect, el iubește; dar este convins că iubirea domnește în lume „ca aerul“: ea trebuie să fie pretutindeni. Ca om perfect el compătimizește, dar este convins că și compătimirea este în fire, în toată firea. Toată lumea, tot cosmosul îi pare acum plin de milă și iubire care se revarsă în om și-l înalță. Această convingere îl face să scrie

Biserica „Sfânta Sofia“ din Constantinopol. Zidită de Impăratul Justinian în veacul al VI-lea, această biserică a fost biserică creștină până la 1453, când Constantinopolul a fost cucerit de Turci.

polit fiind vom înțelege de ce el căută pildele patriotismului departe, în Patcul, patriotul litvan din veacul XVII și de ce abia odată amintește și de ai noștri, de fiii vechei libertăți asupra căreia, deocamdată, nu stăruiește.

Așa se lămurește, se concretizează acum, între 1832 - 1838, idealul lui Gr. Alexandrescu: El vrea să fie numai „om perfect“, cum cere în Rugăciune; el cere lui D-zeu să-l lase să fie deapururi următor idealului, care i se pare că reese din însuși înțelesul naturii.

Idealul zugrăvit de Gr. Alexandrescu sau, mai exact, idealul indicat mai mult decât

Rugăciunea, rugându-se Domnului ca 'n el și iubirea și compătimirea să se reverse mai bogate decât în oricine, ca el să fie cel mai tare pe căile virtuții, nestrămutat, ca el să fie reflexul cel mai bogat și mai curat al amorului cosmic, al compătimirii cosmice.

La 1838 Gr. Alexandrescu — așa cum îl arătaiu că se naște din viața intelectuală a capitalei — stă mai sus decât oricând. De aici înainte fundamentele vieții sale psihice rămân neschimbate; ele se desvoaltă, dar nu se adaugă, nu se schimbă. Să fixez și ultima rădăcină a vieții aceleia, acum și a vieții lui:

Vestitul „Turn alb” din Salonic.

Fundamentele sale sunt datorite raționalizării propagate de secolul al XVII-lea și XVIII-lea. Pe ceice n'ar voi să crează că raționalismul este rădăcina ultimă a filozofiei lui Grigore Alexandrescu, nu și triumful definitiv asupra metafizicismului, aș putea să-l întreb: Dar nu vedeți că realistul Boileau, un căutător de bun simț și rece al adevărului, este o veche simpatie a lui? Dar nu vedeți că a căuta originea virtuții în egoism este a gândi ca La Rochefoucauld? Dar nu bănuți ce adorație avea Gr. Alexandrescu pentru analiticul egoismului uman, La Fontaine, pe care-l numește chiar cel „sfânt”? Și în scrisoarea către Voltaire nu se simte dorința încântată de a-l avea, cel puțin în lumea cealaltă, aproape? Și — ca să dau o probă și din domeniul fabulei sale — nu vedeți că în fablele dintre 1832 și 1838 el biciuește un singur cusur al omului, că el combate numai pe dușmanul atât de universal al raționalismului: prostia. În acest timp Gr. Alexandrescu scrie șapte fable, combătând: prostia încrederii politice în vecini; prostia încrederii în mintea slabă; prostia încrederii în vorbe neînfăptuite; prostia îngâmării; prostia cărmuitorilor; prostia naivității și prostia prostului organic, (a măgarului, care învață pe privighetoare să cânte). Poetul este iubitor, este compătimitor, dar cu proștii este crud; le zice chiar pe nume:

Căci prostia-vă cea mare,
Ca și-a penii 'ntunecare
Nu se poate s'o spălați.

Lupul cu toată proștia,
Cărmuia...

le zice pe nume; dar din iubire și compătimitoare neîndurarea raționalist doar atâta parte le face; se înduplecă să schimbe pe oameni în animale, pentruca vorba lui să-i doară mai puțin, să-i vindece mai blând.

Toate fablele de mai târziu au aceeași remarcabilă predicție pentru cuvintele: prost, prostie și prostime. Ba odată ele se strecoară chiar și 'n prietinoasa scrisoare către Grigore Cantacuzino, unde poetul vorbește despre niște vremi în care scutirea de

biruri a boierilor părea lumii o întocmire foarte firească.

Înaintând spre 1842, când din nou se înfațisează lumii în ediția mignonă dela Iași, Grigore Alexandrescu nu-și întrerupe nici o clipă lupta cu prostia. El continuă să convingă oile proaste să-și aperse și unica piele obicinuită de care lacomii le despoaie; el vrea să convingă pisicile că-i prostie să se laude cu strămoșii din Egipt; pe cucul, pasăre proastă, că închipuirea orgolioasă este lucru urât; și așa mai departe. Dar mai ales de-acum înainte fabula își lărgeste cuprinsul; fabula devine mai specială, devine și politică. Acum ea biciuește lipsa simțului de jertfire la clasele conducătoare și descoperă pe jefuitorii politici sau juridici ai nației: Aceasta-i România cea veche! Acum fabula pomenește pe liberalii, cari se 'neacă cu câte un os și chiamă la vieață, la îndrăzneală cugetare, păturile de jos, păturile umilite: Aceasta-i România cea nouă! Fabula lui biciuește și chiamă, deși știe că mult efect nu va avea:

Cântă lupii și urșii în pilde cât le place;

Omu-și caută treaba și tot ce-a 'nvățat face.

Fie însă și astfel; poetul tot nu-și lăncezește verva, nu-și tocește ascuțișul satirei sale.

„Trista omenire” îi dă, chiar acum, curajul de-a fi și mai agresiv. Aceasta-i nota nouă. Agresiv Gr. Alexandrescu este 'n vorbă, nu în fapte. Fapte săvârșesc amicii săi; fapte făurește opoziția națională din adunările obștești, societățile politice, revistele din punct

de vedere politic liberale, gazetele. Grigore Alexandrescu însuș stă cam departe; dar, trebuie adaos, el este privitorul cel mai vesel de ce vede petrecându-se, este patriotul care-și rezervă un rol de îndemnător, așa cum îl descrie în scrisoarea către Grigorie Cantacuzino:

La binele ce îmi place
Și neamului meu doresc
Pe voi, câți puteți a-l face,
Aș cercă să vă pornesc.

Tonul mai agresiv — căutați-l, de exemplu, în anul 1840 — i-l dau faptele partidului național. De aceea e firesc ca și dragostea de libertate cosmopolită să se coloreze, în acest timp, din ce în ce tot mai național, mai românește.

În București se plămădiă spiritul, care eră să izbucnească în revoluția dela 1848. Gr. Alexandrescu trăia în centrul fierberii. Tonul agresiv și-l găsisse în anul 1840. Tonul înălțător îl găsi acum în colinda prin țară, după urmele vitejilor din trecut: la Drăgășani, la Cozia, la Tismana, la mănăstirea Dealului. Poeziile acestea sunt fețele cele mai strălucitoare din epoca de perfectă naționalizare a sufletului odată înclinat spre cosmopolism. Nu-i vorbă poetul nostru vorbește încă de Grecia sa, de Boțari și Mianli; dar dintre căpitani noștri el nu uită pe frații Buzescu, iar dintre Domni înviează cu neîntrecută putere pe Mircea. Poetul nu se mai îndoiește de mărimea viitoare a României; pesimistul dela 1832 s'a schimbat într'un optimist, de astădată politic și fără nici o umbră de șovăire, într'un optimism, care în iluzia viitorului a

găsit și mijlocul la care optimismul nostru politic apelă odată, apelează astăzi și va apelă oricând în viitor. Să spun, că poetul însuș cum mormintele străbunilor i-au descoperit mijlocul:

Acolo au odihnă, locaș adânc, tăcut
Eroi ce mai 'nainte mult șgomot au făcut.
Un cap îi presidează și dacă s'o 'ntâmplă,
Cu vreme România s'ardice fruntea sa,
P'a Dâmboviței vale oștiri de s'or ivi,
Ai luptelor cumplite părtași ei vor mai fi!

Doamnelor și domnilor!

Aici sfârșesc descrierea scurtă a transformării lui Gr. Alexandrescu din pesimist în optimist: Pesimist îl făcuse vieța tristă a unui mic cuib provincial și nimicurile ei; optimist îl făcură problemele țării sale; optimist îl făcū atmosfera intelectuală unitară a capitalei naționale, care găsisse și elaboră acele probleme cu entuziasmul caracteristic epocelor de renaștere.

Mai departe nu merg. Mergând mai departe aș trebui să descriu și căderea lui. Să arăt cum cugetarea lui devine abstractă și rece, cum simțirea pălește, cum și limba se desnaționalizează și 'ncetează a vorbi despre „viteji” vorbind acum, pe franțuzește, despre „demize!” (nu semize!).

Să ne oprim la anul 1847, în care el este încă un mentor spre viitor, în care ne-a mai scuturat din grădina poeziei sale cele din urmă roade coapte și dulci. Să ne oprim și să-i strigăm: Osanna întru cei de sus, Osanna!

G. Bogdan-Duică.

Cugetări.

Fără hodină purtăm luptă împotriva sorții și a răutății omenesti. Și numai acela, care luptă până când simte el că-i aproape de convingerile cele bune ce s'au plămădit în sufletul lui — numai acela izbutește să lovească în țintă. *

Florile, sbârnăitul cărăbușilor și viersul pasărilor — numai copilul le poate gustă cu toată inima; despre astfel de lucruri băr-

batul zice, că sunt nește jucării nevinovate și că el nu-și poate pierde timpul cu ele, deoarece se joacă cu lucruri de alt soi — poate și mai de nimic ca cele ale copiilor. *

Ori cât de neîngrădit poate sbură în depărtări spiritul omenesc, cu toate aceste năzuința lui cea mare totdeauna se izbește în scândurile coșciugului.

Din Gesundbrunnen.

Divorțul nenii Niculiță.

În micul orașel îl cunoaște toată lumea pe domnul Niculae Albescu. Între micii slujbași, — colegii săi, — s'a învățit de atâți amar de ani, încât nime nu-i mai zice pe nume, ci simplu „Niculița“, iar cei mai tineri „nene Niculiță“. În fiecare zi îl poate vedea oricine, cum se furișază pe străzile strâmbe cu pașii lui mărunței, și cum îl înghite vechea zidire neagră în care lucrează. Câte-un an îl poți vedea mereu în aceleași vestimente, cari totdeauna îi sunt prea largi. Domnul Niculae Albescu se va fi apropiind de anul al cincizecilea, socotind după anii de slujbă și după ficiorul june pe care-l avea. După înfățișare nu i-ai fi dat ani mulți. Eră nălțișor, uscățiv, cu obrazul puțin, pământiu, cu mustața rărișoasă. Umlă cu umerii scoși înainte, părea că-și ascunde, că-și apără pieptul. Dacă-l observai mai bine, credeai că duce vecinic în spinare o povară nevăzută. În ochii lui plutea o vecinică melancolie.

Eră unul din aceia mare mulțime de necunoscuți cari trec fără un suris prin viață, privind cu aceiași ochi la ori ce le-ar eși în drum, necutezând să se bucure de nimic simțindu-și mereu noaptea din sufletele lor.

Toată lumea știa că nenea Niculiță trăiește foarte rău cu doamna Eufemia, nevasta lui. Toată lumea îl sfătuisse, de nenumărate ori, să divorțeze. El ascultă cu plăcere, c'un fel de deliciu, îndemnurile acestea ale prietenilor, însă niciodată n'a avut tăria să facă acest pas, ce-i părea îngrozitor, îndată ce începea să se gândească în singurătate la el.

Doamna Eufemia se instăpâni pe încetul asupra nenii Niculiță, dar cu atât mai statornic. Cinci ani i-a trebuit până ce-l încălecaser deplin, dar de-atunci știu că ține bine hățurile în mâna dumniei, largă și grasă! Îndată ce eșia dela slujbă, nici tu o halbă, nici tu o plimbare c'un prietin, nici tu o discuție! Ață acasă. Și în tot anul tot pe alte uliți trebuia să alerge nenea Niculiță: nevasta dumnealui nu rămâneă niciodată mai mult de nu an într'o casă. „Se plictisește“, spunea dumneaei, „nu mai poate suferi pe ticăloasele vecine neculte, cari îi mâncau sănătatea“. Ah!

În ceasurile lui bune o blăstemă nenea Niculiță, căci din pricina ei căzuse în robia acestei femei.

Doamna Eufemia fusese într'adevăr fata unui doctor care murise de abuzul cafelei negre. Va fi având ea o creștere mai aleasă, dar, orfană și săracă, se bucură când domnul Albescu îi ceru mâna. În societatea femeilor din mahala, în certe și mâinii continue, în locuințe sărace și întunecoase, repede căzuse de pe dânsa toată spoiala culturii, ce, biet va fi având. Nenea Niculiță își spune acum, în intimitatea sufletului său, că femeia lui n'a avut niciodată o cultură, că-i o ființă de toate zilele. Ei, dar în anii dintâi ai căsniciei lor crezuse astfel. Atunci tot îndemnul, tot sfatul, toată porunca ce vine dela femeia aceasta, îi părea că pornește dela o ființă superioară, și se supunea cu plăcere. Azi se lăsa de-un obicei, mâne de altul. Și cu cât se despoia de datinile sale, de felul său de-a judeca, cădea tot mai adânc în stăpânirea acestei femei.

Când, în anul cel dintâi, Niculiță voi să înnoiască contractul de chirie ce expirase, doamna Eufemia îl privi cu uimire.

„Ce vrei să faci? Încă un an în iadul ăsta? Se vede, vrei să te scapi de mine.“

— Nu, dragă, dar cred că-i potrivit, apoi și ieftin“ răspunse în silă nenea Niculiță.

A fost atunci o scenă de lui Niculiță îi veni să sară pe fereastră. Totuși, atunci, nu se dădu bătut. El știa, că o locuință, în condițiile acesteia, nu se află alta în tot orașul.

Însă două săptămâni doamna Eufemia nu-i vorbi nimic, îi puneă la masă o nimica toată, și dumniei nu gustă din nimic în vederea soțului.

Peste trei zile nenea Niculiță intră în casă cu vorbele:

„Mâne trecem în ulița arinilor, unde ai spus tu!“

Deatunci nu s'a mai împotrivit niciodată la mutat. Știa, când se apropiă Sângiorgiul, să-și vadă de altă casă.

Doamna Eufemia se înrăutăția cu anii ce treceau. Din toată cultura ei nu-i mai rămă-

sese decât vocea nespuse de ascuțită cu care îl întimpină pe nenea Niculiță ori decâteori se întorcea dela slujbă. În măsura aceasta crește însă bunătatea bărbatului. Nici nu s'ar putea numi bunătate ceace copleşă tot mai tare sufletul lui Niculiță: eră un fel de moleșire continuă, care însă, nu-i mai lăsă sufletul să se tulbure.

Domnul Niculae Albescu n'a fost un om de voință mare. Dar el nu se simția de fel vinovat pentru lipsa asta. Mereu se împacă cu gândul: ca mine mai sunt destui în vieață. Și trăii? Trăii, căci se vede, vieața nu-i de multori decât o tărîre înceată și greoaie. Foarte arareori seamănă cu sborul avântat al vulturului.

Băiatul i se născuse numai ca femeia să-l încalece pe Niculiță și mai bine. Asta se adevereă din faptul că doamna Eufemia nu mai avu altă naștere. Toată educația acestui broscoiu negru, cu ochii tăcuți, o luase asupra sa doamna Eufemia. Nu sufereă nici un amestec, nici cea mai mică observare a bărbatului.

Și astfel, — ori poate nu numai din pricina asta, — băiatul nenei Niculiță se alesese un necăpătit. Fusese student, scriitor pe la advocați, intrase la finanți, și acum, om în toată puterea, se plimbă pe ulițele orașelului, învărtindu-și printre degete un bastonaș negru și elegant. Că ingenuchierea lui eră mai mare de când crescuse băiatul nenea Niculiță o simția mai ales din faptul, că nu-i mai rămăneau parale nici pentru tutunul ieftin, care eră singura lui plăcere în vieață, pe care cucoana se milostivi să nu i-o răpească.

De multori prietini îi ziceau:

„Bine frate, se poate să suferi nămila asta de om să nu muncească nimic, trăind din bănișorii tăi?”

Nenea Niculiță știă că feciorul său nu numai trăiește din banii lui, ci își permite și distracții de cari el, bătrânul, de mult nu mai cuteză să se apropie: înghite la halbe, joacă douăzeci și una, tot din acelaș izvor de venit.

Dar el nu le răspundeă prietinelor decât aceleași cuvinte:

„Ce să-i faci? Se vede că n'are talent”.

Cu cât îmbătrâni și se înrăutăți doamna Eufemia, nenea Niculiță cercă să-i impli-

nească tot mai mult voile. Simția chiar un fel de plăcere, părea că tremură ceva, ca o luminiță, în sufletul lui șters. Vieața lui eră tot mai grea, tot mai chinuită, dar mai ales pentru o calitate a nevestei sale, eră într'o continuă admirare. Doamna Eufemia se ținea și acum foarte sus. N'ar fi făcut pentru toată lumea o vizită unei femei al cărui bărbat eră într'aceeași slujbă cu Niculiță. Mai bine se înmormântă pe-o jumătat' de an în casă, decât să iese pe stradă fără o toaletă, fără o pălărie la modă. Ținea nespuse de mult la o mâncare bună. Când dădeau primăvara verdețurile, puii de găină, se făcea moartă și trebuia să guste din aceste bunătăți deodată cu cele dintâi familii din oraș. Nenea Niculiță își zicea: iată o femeie pe care n'a doborât-o vieața! Iată cum își păstrează plăcerile sale!

Apoi dacă-i făcea lui Niculiță atâtea zile fripte, în schimb Eufemia îl apăra cu strășnicie, ori de câteori eră vorba de onoarea lui. Să nu fi dat Dumnezeu să facă cineva vre-o aluzie cât de ușoară la vieața lui Niculiță: Eufemia ar fi fost gata să-i scoată ochii. A fost chiar în judecată cu două vecine pe chestia următoare:

„Ce se ține și golana asta așa de sus? Ce-i bărbatul său? Ia' un jerpelit de slujbaș. — Jerpelit de slujbaș?”

— Așa să trăim! Un sărântoc ca și noi”.
Și cucoana Eufemia a câștigat procesul de vătămare de onoare.

De altfel dumniceii îi plăcea foarte mult că nenea Niculiță eră așa de cruțător. Se temeă însă nu cumva să devie ridicol prin sgârzenia lui, care ajunsese cunoscută în orașel. De aceea, când vedeă că n'are bani nici de tutun, îi împrumută totdeauna dumeaiei. Cassa începū s'o administreze Eufemia din anul întâi de căsătorie.

Astfel nenea ajunsese ca'n privința aceasta s'o privească pe nevastă-sa c'un fel de admirare. Se vede că firea sufletului omenesc e să răsară dintr'ânsul flori. Și când acestea nu pot crește nici tinere, nici frumoase fiindcă n'au lumina și căldura de lipsă, atunci crește cel puțin o biată floare veștedă.

De multori prietini îl luau la ceartă pentru închipuirea în care voia să trăiască doamna

Eufemia. Dar n'aveau cu cine să sfădi: din ochii lui Niculiță nu se cetea decât aceeași melancolie.

Într-o primăvară, pe-o zi senină, nenea Niculiță se întorcea vesel acasă. Luase plata, căci eră zi 'ntâi, și știa că Eufemia are să-l primească cu blândețe. Mergea iute, și pe obrăjorii lui palizi și brăzdați cercă să se înstăpânească un zâmbet, care însă se săltă mereu, părând că nu-și află locul unde să se așeze. Nu se înșelă. Eufemia îl aștepta cu masa pusă. Ea-i deschise ușa, zâmbitoare, numără în grabă hârtiile pe cari i le dăduse Niculiță, le ascunse repede într'un dulăpior și se așeză pe-un scaun la masă. Mâncară cu poftă, ficiorul nu eră acasă.

Dupăce se înfruptară Eufemia se ridică și se apropie de dulăpior. Eră o femeie corpulentă, cu grumazii groși, c'o bărbie cât o gușe, cu fața și mâinile roșii. Stătut mult la dulăpior, părea că alege ceva și nu știe cum. În urmă se întoarse cu o bancnotă de douăzeci de coroane.

„Niculiță“, zise ea oprindu-se lângă bărbat.

Acesta avu o trăsărire auzindu-și numele spus cu atâta dulcețată.

„M'am gândit, continuă ea îndată, să mergi cu trenul de doi la oraș. Vor fi pui de găină pe vremea asta. La noi nu vin încă. Vai, o tocană de pui cu mămăliguță!“

Nenea Niculiță privi ceasul. Mai erau numai douăzeci de minute, și, cu toate că și-ar fi fumat țigara în tihnă, se ridică numai decât și se găti de plecare.

„E zi de mărturie azi. Dela noi vor fi care, căruțe. Vezi și-i dă la o femeie să-i aducă.

— Să cumpăr de toți banii?“ întrebă el gata de drum.

„Da, să-ți reții pentru bilet. Vezi să nu te'nșele. Sătencele acelea toate sunt niște tâlhăroaice“.

Nenea Niculiță târgui cu mare silă în ziua aceea. Puii erau scumpi foc. Treceă dela o femeie la alta și cercă se sbată din preț. Zadarnic: din patru coroane nu putu scoate părechea. Și încai dac' ar fi fost păsări de nădejde. Dar abiă le crescuseră penele pe aripi. El se hotărî de multeori să nu cumpere: să-i spună Eufemiei că n'au fost pui. Dar tot de atâteaori se întorcea la femeile în

jurul cărora furnicau slujnicile și doamnele. Să nu cumpere, pe urmă Eufemia să afle c'au fost pui! Nu, mai bine dă banii și pe nimica.

Cumpără deci patru părechi și jumătate. O coroană o stricase venind, alta îi trebuia pe bilet la întors. Dar sau că nu văzuse nici o femeie din orașelul lor, sau că eră aproape să scape trenul, nenea Niculiță alergă repede într'o prăvălie, cumpără pe-o bancută o cutie cafenie și ață de doi bani, și se repezi la femeia cu târgășul.

„Să-i puni aici“, zise el arătând cutia.

Și în vreme ce femeia așeză micile păsări, cari, de năduf, își țineau deschise ciocușoarele, arătându-și limbile roșii, ascuțite și fragete, domnul Niculae Albescu tăie mici ferestruici în coperișul de hârtie, să nu se înădușe, pe drum, aripații.

Puse capacul, legă cutia cu ața, și porni repede în chiunitul puilor. Numai câteva minute mai erau până la plecare: alergă să-și scuipe sufletul!

Cu biletul în dinți, într'o mână își aveă pârdesiul și ploierul, în cealaltă cutia, urcă treptele și oftă fericit când se văzū în coridorul vagonului de clasa a doua. La insistențele Eufemiei el călătoreă totdeauna pe clasa a doua. El dosi numaidecât cutia într'un unghet pe unde nu eră nici o umblare. Eră micuță, și totuș cele nouă păsărele încăpeau bine acolo. Ar fi fost liniștit acum nenea Niculiță, dacă pușorii n'ar fi început să chiaune deodată cu putere, unul după altul, toți deodată ca într'un cor. Deodată îi veni un gând înfiorător; va află Eufemia că el a dus puii cu dânsul și s'a făcut de răs la lume. Știa, că umilința asta consoartă-sa n'ar fi putut s'o îndure niciodată. Din fericire însă prin coridor nu eră nimeni. Călătorii erau toți în vagoane. Nenea oftă ușurat și începū să-și răsucescă o țigară, când trenul șuerând, se puse în mișcare. Prin ferestrele deschise, dela coridor adia răcoare plăcută, care-l mângăia pe nenea Niculiță după năduful acestei dupăamiezi. Supse în tihnă de două ori dupăolaltă din țigara groasă, slobozi pe nări două sulușoare înieptate de fum alburiu, când dintr'o ușe eși în coridor un domn cunoscut.

„Cine dracu să fie“, își zise nenea întorcându-și repede capul. Dar streinul fû numai-decât lângă el.

„Sănătate Albescule!“ strigă omul gras și roșu, bătându-l cu palma pe umăr.

„Bună ziua“, răspuse în silă, înfiorat nenea Niculiță. „Bună ziua Mirceo.“

— De mult nu te-am văzut! Ai fost la oraș?“ întrebă Mircea, ștergându-și nădușala de pe frunte, de pe grumazi.

„Da, am fost“, răspuse Albescu privind chiorăș spre cutia, din care puii chiunau mereu. Noroc, că trenul hurducă destul de tare și glasurile puilor nu se prea auziau.

„O să fie mari călduri în vara asta. E un chin să călătorești. De altfel eu rar ies de acasă“, zise iar străinul.

Ușa se deschise și intră grav slujbașul, care visă biletele. El trecu repede, lăsând pe cei doi cunoscuți, să-și continue poveștile. Mircea acela eră foarte dornic să știe cum o duce Niculae Albescu. Îi puneă astfel o mulțime de întrebări, la cari nenea Niculiță răspundeă tot mai silit. Neliniștea lui creștea cumplit, căci trenul alergă acum mai lin și chiunatul puilor se ridică tot mai distinct din sgomotul trenului.

De câteva ori domnul Mircea făcu, privi bănuitor pe sus, ascultând.

„Ce dracu să fie aici? Mi se pare că ar chiună ceva ca puii?“

— Aș puii! făcu îngălbenind și mai tare nenea. De unde puii?

— Știu eu!“ răspuse acela privind pe sus. Apoi își continuă iar istorisirea vieții lui comoade și îndestulate. În restimpuri intră în vagon, povesteă ceva c'o doamnă. „Ah! de n'ar mai eși! Cât ar fi de bine să nu mai vină!“ își ziceă nenea.

Dar nenorocitul acela reveniă mereu, ferbându-l pe Niculiță în zeci de ape. Când povesteă mai repede, stropindu-i lui nenea stropi fini în față, se opriă, priveă prin coridor, ori își scoțea capul pe fereastră.

„Pe cinstea mea, eu tot aud ceva.“

— Ce să fie?“ întrebă aiurit Niculiță.

„Pui trebuie să fie! Dar nu știu unde muma dracului ciripesc! Ai crede, că zboară deodată cu trenul.“

Nenea își adună toate puterile:

„Ți se pare, Mirceo, ți se pare, zise. Aș auzi și eu.“

— Și nu auzi?

— Ca pământul! De altfel sgomotul, cârțaitul roților dela tren îl poți asemăna cu multe celea. Uită, mie câteodată îmi pare că e o muzică.“ Și în vreme ce spusese acestea, acoperi cât putu de bine cu trupul său cutiuța. „Se poate, continuă el, că tu te-ai gândit la niște pui.“

— Ba să mă ierți, eu nu m'am gândit. Și ia auzi, nu se poate să nu auzi și tu, jur că sunt undeva pui.“

Domnul Mircea, contrariat de nenea, se roșise și mai tare, bateă în negru. În clipa asta trenul se oprî într'o gară, și în liniște picură acum distinct chiunatul din cutie.

„Ei, pe onoarea mea, nu m'am înșelat“, zise cu satisfacție domnul Mircea, ferindu-l deodată pe nenea și arătându-i cutia... „Se poate să nu-i fi auzit?“ întrebă el.

„Nu“, răspuse nenea, verde la față.

„Atunci ți s'a stricat auzul“, zise vesel domnul Mircea. El se aplecă pe cât îl iertă pântecile. Un cocoșel își scosese creasta mică roșie printr'o fereștuță tăiată de nenea Niculiță.

„Ai cui să fie?“ zise domnul Mircea ridicându-se gemând, și scoțând din nou baltista uriașă.

„Nu știu“ răspuse nenea. Și simți o greață mare la inimă. Îi părea că trenul începe să se învârtă cu el. Nu mai șueră de plecare și puii chiunau de se puteau auzi din vagoane.

„Vor fi a vreunei doamne din vagon“, începû iar domnul Mircea privind mereu cutia.

„Se poate“ răspuse mai cu inimă Niculiță.

„Dar ce noroc că n'a observat cutia vizatorului de bilete! Ar fi urmat o pedeapsă până la cincizeci de coroane.“

„Ce spui?“ întrebă înspăimântat nenea Niculiță.

„Pedeapsă până la cincizeci coroane. Nu-i permis să duci paseri pe tren“, răspuse liniștit domnul Mircea. El își vârî capul prin fereastră să se răcorească, și nici prin gând nu-i trecu cu ce chinuri încinsese sufletul nenei Niculiță. El nu știuse nimic de asemenea opreliște, și îngheță și numai la gândul că puii pot fi descoperiți. O coroană erau toți banii ce mai aveă la dânsul.

Se revoltă cumplit împotriva doamnei Eufemia. De mult sufletul său nu mai fù capabil de o astfel de răscoală. Simția cum femeia aceea i-a făcut neagră toată viața. În chinurile cumplite de acum la hotăriri eroice: are să-i spună tot-tot ce-i apasă sufletul. Ba, mai bine, are să divorțeze! Dar, are să pornească procesul cât ce va ajunge acasă.

„Le-o fi cald“ zise d-l Mircea retrăgându-și capul din fereastră și apropiindu-se de cutie. O ridică, și o puse pe o scândură dela scara ce eră în capul vagonului.

„Așa, aici o să aibă puțină răcoare“ zise el satisfăcut. Eră milos ca toți oamenii grași. „Nu-s grei de loc“ adause apoi.

„Sunt numai cât pumnul“ se grăbi să-i explice nenea Niculiță, recunoscător că d-l Mircea nu-l bănuia.

„I-ai văzut?“ îl întrebă acesta repede.

„Aș, de unde?“ zise albind ca păretele nenea. „Dar îmi închipui. Pe vremea asta nu pot fi mai mari.

— Adevărat“, începă d-l Mircea. „E de timpuriu. Trebuie să fie ai unei cucoane cu gusturi fine.

— Zi mai bine: rafinate, rânghi Albescu ca în batjocură. O cucoană care nu cruță banii când e vorba să-și satisfacă gusturile. Cât crezi să fie o păreche?

— N'am ideie!

— Cel puțin patru coroane! Dar se uită o cucoană la banii bărbatului când e vorba să-și satisfacă o poftă?“

Nenea Niculiță eră pe-aci să-și verse tot focul asupra nevestei, ceea ce-și propusese să facă numai după ce va ajunge acasă. Dar spre norocul lui trenul intră în gara care eră cea din urmă până la el acasă. El vede locuri cunoscute și eră fericit că acuși va ajunge. Însă la intrarea în gară trenul se hurtucă mai tare și cutia cu puii sări de pe scara unde o pusese d-l Mircea. Cutia veche crăpă, se desfăcă și cei nouă pui se împrăștiară speriați, chiunând prin coridor, se ascunseră în compartimente, săriră pe hainele, pe pălăriile cucoanelor, și într-o clipă vagonul întreg eră în plină revoluție. Doamnele țipau, băiețașii alergau să prindă puii ce svăcneau în toate părțile, șeful gării se urcă numai decât să vadă cauza acestui tumult înfricoșat.

În clipa când aripații scăpaseră din temniță, nenea Niculiță sări repede scările, se amestecă între ceilalți ce se coborau, și pe când șeful cercetă să afle persoana care călcase regulamentul, nenea eră departe spre satul ce se zărea între pomii înverziți. Mergând tot drept înainte își zicea mereu: m'am dat jos c'o gară mai iute. Dar n'are a face! Pentru cincizeci de coroane se plătește.

De altfel de aici nu eră departe până 'n orașelul în care sta. Pe-un drum lăaturalnic se putea ajunge în trei sferturi de ceas. După ce văză trenul dispărând în goana lui nebună, el luă acest drum, și se grăbi să ajungă odată cu trenul. El își schimbase toate planurile îndată ce se văză liberat de pui. N'avea să divorțeze. Va trece mai întâi pe la un prietin care-i datoră douăzeci de coroane, le va lua, va ajunge acasă și va spune nevestei: „N'a fost picior de pui azi în piață“. Și ca probă îi va înapoiă bancnota.

Da, numai cât pentru ca s'o scoată bine la capăt trebuia să ajungă deodată cu trenul.

Toate combinațiile lui nenea Niculiță căzură însă neputincioase, când, frânt de osteneală, ajungând acasă doamna Eufemia îl așteptă cu ochii tulburi, cu marii ei obraji învineții.

„Divorț!“ zise dânsa cu dispreț când îl zări intrând: „Să taci, să taci, să nu mai mă nenorocești. Nu știi eu? Nu mi-a spus Voiculeasa? Să taci“, strigă din nou, văzând că Niculiță vrea să se apere.

El, tăcând, îi întinse bancnota de douăzeci. Dar Eufemia n'o luă.

„De-acum între noi nu poate să mai fie decât divorț“, zise ea neabătută.

„Divorț?“ întrebă nenea simțind cum i se desleagă limba.

„Da, divorț. O să-și mai bată lumea joc de mine pentru că sunt soția ta?“

— Bine“, răspuse nenea Niculiță, și eși. Se duse ață într'o berărie, și până la miezul nopții tocă bancnota cea de douăzeci, cu niște prietini.

Doamna Eufemia se țină de cuvânt cu atât mai vârtos că a doua zi trebuia să plătească amenda de cincizeci de coroane. Se vede, că acel d-l Mircea îl dăduse de gol pe nenea. Apoi cu atât mai vârtos că

ROMANUL REVISTEI „LUCEAFĂRUL“

Arhanghelii

de
I. Agârbiceanu.

(Urmare.)

VI.

Un străin care ar fi sosit Sâmbătă seara în Văleni și ar fi voit să doarmă noaptea Paștilor aici, s'ar fi culcat înzadar. Înainte de miezul nopții începură să impuște treascurile. Eră o datină veche în sat, oamenii erau obișnuți cu detunăturile puternice cari continuau până 'n zori, se repetau, mai rar și în ziua întâi de Paști, până seara. Dar în noaptea asta chiar băieși bătrâni săreau speriați din somn. Detunăturile erau așa de dese, se descărcau cu atâta putere, încât pădurile bătrâne fierbeau, ciocoteau, vuiiau necurmat. Părea că în sat, în jurul satului, s'a înleștat o luptă pe moarte, pe vjeață, pocneau puștile, detunau tunurile, tot mai des, tot mai cu furie. În răstimpuri depărtate se putea auzi câteun trease singuratic. Trăsnetul lui se auzia o clipă sec, ca și când s'ar fi sfărmat în mii de bucăți un enorm vas uscat, dar furat în clipa următoare de păduri, trăsnetul acela se schimbă în vuetă, în țipete desperate, cari alergau viforoase înainte, împraștiindu-se, trezând din somn pădurile până în mari depărtări, până în muntele Vlădeșilor. Alteori trăsniă atât de des, atât de aproape, încât se auzia prin curți schelălăitul de groază al cânilor. Mai ales din crângul de sat resfirat pe Părăul caprei, detunăturile se spârgeau c'o grabă amețitoare. În crângul ăsta locuiau cincizeci de ocași cari muceau la „Arhanghelii“. Cu săptămâni înainte se înțeleseră ca în noaptea de Paști să nu curme cu pușcăturile până va tocă de liturghie. Se aprovizionară cu cantități enorme de pulvere, de dinamită, notarul Rodean le împărți două sute de zloți pentru paradă, poruncindu-le cu vocea lui aspră, rece:

„Grijiți feciori, în cinstea „Arhanghelilor“ de pe pământ să dați atâtea salve ca cei din cer să-i pismuiască!“

Dar ei și fără îndemnul notarului erau prea hotărâți să serbeze cu focuri dese noaptea asta. Uneori se deschideă vreun geam și cineva priviă cercetător în noaptea luminată. Se auziau chiar voci somnoroase.

„Ăștia au înebunit!“

— Ne sperie copiii!

— E prea-prea! Se vor mai și pușcă ne-mernicii!

— Nu, e ne mai pomenit“.

Erau și de aceia, cari iritați peste măsură, eșiau în uliță, urcau coastele din apropiere de unde băteau treascurile. În clipe de liniște se auziau cuvinte aspre:

„Asta nu mai e cinstire pentru noaptea Inverii; ce faceți voi e curată batjocură.“

— Arhanghelii sunt răsboinici, lor le place“, răspundeă cineva. Și numai decât treascurile începeau să bubue.

Se mai răriră când clopotele în zori începură să cheme la Inviere.

Oricât eră de încăpătoare biserica din Văleni, creștinii nu încăpură în ziua de Paști. Ascultau pe la ferestri și bărbații și femeile cari veniră mai târziu, iar cei cari întârziară prea mult pe-acasă nici de păreți nu se mai puteau apropiă. Într'o elipsă mare, groasă, mișcătoare, încunjurau biserica. Nu puteau vedeă nimic din slujba ce se desfășură în lăuntru, dar cântările de biruință pătrundeau până la ei, mai scăzute, mai pline de taine. Oamenii ascultau cu capetele plecate, se închinau, își făceau cruci largi cu multă evlavie.

În biserică, în stranele ctitorale, erau toți frunțași din Văleni în frunte cu notarul pensionat Rodean, cu notarul activ Popescu, cu primarul Vasile Cornean, societarul dela „Arhanghelii“. Cei doi învățatori cântau în strană alătura de clericul Murășanu. Biserica eră ticsită, oamenii când se clătia unul se mișcau cu toții, ca și când ar fi strâns legați unii de alții. Căldura începeă să fie nesuferită și notarul Rodean își ștergeă mereu fața mare, brunetă c'o batistă enormă. Lumânările din policandre începeau să se îndoale, și flăcările lor erau tot mai palide.

Întăiul acționar dela „Arhanghelii“ aruncă în răstimpuri priviri mânioase spre o strană din tinda femeilor unde eră nevasta lui, doamna Marina. Avuseseră acasă un schimb aspru de cuvinte, căci Iosif Rodean nu voia să vină la liturghia Inverii. El știă din anii trecuți ce inghesuală, ce năduf eră în ziua de Paști în biserică, și nu voia să se miște din pat. Dar doamna Marina atăta i-a tot tocat la ureche, până ce uriașul sări din pat și, cu multă furie, se îmbracă în câteva clipe. Fusese aproape să-și spintece hainele în graba mare ce-l cuprinse deodată.

„Iosife, Iosife, zise muierea cu durere, nu-ți eși din fire; se cade să ascuți liturghia în ziua Învierii.

— Dar când îți spun că mă înaduș în zăduful ăla! strigă cu mânie notarul.

— Nu-i muri vreme de-o jumătat' de ceas, cuteză să mai zică Marina.

— N'ai să mă lași în pace? Vezi doar' că mă gâtesc, sbieră notarul. Pe muiere, pe popa și pe dracu' îi ascuți și fără să vrei”.

El căută acum mereu s'o vadă, dar în tinda femeilor nu se putea desluși nimic.

Ca o mare ușurare sosi sfârșitul slujbei. Notarul se apropie cel dintâi să ia din lingurița de argint paștile. Un galben de douăzeci puse în cutia albă pe care o ținea fătul.

„Hristos a înviat! îi zise părintele dându-i pânea muiată în vin.

— Adevărat c'a înviat!” răspunse Iosif Rodcan cu mânie, și numai decât începă să se strecore printre oameni. În locul lui oricare altul s'ar fi icuit în mulțime și n'ar mai fi putut face un pas. Dar înaintea lui oamenii se înghesuiră și mai tare și-i făcără drum.

Ordinea abia mai pută fi ținută până se perândară cinci-șase frunțași pe dinaintea preotului care aștepta în ușa altarului. De aici încolo toată lumea doriă să ajungă cât mai în grabă la pânea sfințită. Începă să împartă acum paști și diacul și, în curând, doi ctitori, apoi și clopotarul și fătul.

Curtea bisericii se umplu, ulițele se împopulară de bărbați, de femei, copii în port de sărbătoare. Dar peste un ceas nu se mai putea zări un singur om pe-afară, ca și când i-ar fi înghițit pe toți pământul. Prăvăliile, birturile erau încuiate, și satul întreg păru pustiu. Se auziau numai, din când în când, treascurile.

Biserica se umplu din nou la vecernie, dar acum nime nu mai fu silit să asculte pe la ferestri. Încăpură cu toții. Apoi ulițele se deșertară din nou.

Ziua întâi de Paști eră serbată în Valeni cu multă evlavie. Părea că toți oamenii aceștia iubitori de viață, se cufundară într'o adâncă taină. Fiecare rămânea în cercul restrâns al familiei, și eră nepomenit ca de pildă o femeie să meargă în povești la vecini în ziua întâie de Paști. De Vinerea, de Sâmbăta fiecare își dusese acasă vin și bere, și bărbatul, femeia, copiii mai mărișori închinau din când în când:

„Hristos a înviat.

— Adevărat c'a înviat”.

Un strigăt, un chiot, un picurat de vioară, nu se putea auzi de nicăiri. Numai treascurile bubuiau din când în când, făcând să vuiască pădurile până departe.

Dar în ziua a doua, de îndată ce clopotul începă să sune de eșire, biserica începă să se deșerteze. Tineretul mai întâi se grăbi să se strecore afară, apoi bărbați, femei mai tinere. În curând nu mai rămaseră în biserică decât cei trecuți peste cincizeci de ani. Afară, de undeva de aproape, se auziau în răstimpuri de liniște, acorduri vesele senine, de „țarină”.

Spre marea lui părere de rău clericul Vasile Murășanu trebui să-și țină predica aproape numai înaintea bătrânilor din sat. El începă să se agite, îl luau călduri, îl luă cu frig, de îndată ce băgă de seamă că oamenii se mișcă spre eșire. Îi pără chiar că-i o profanare, o bătaie de joc purtarea creștinilor. Acuză în gând pe părintele Murășanu că nu i-a obișnuit pe oameni să rămână până la sfârșitul liturghiei. Astfel își va crește el pe credincioșii săi odată! El nu mai căută, ci fierbiă de ciudă, de-un fel de desperare, de înfrângere. Vai, simția cum i se risipește însuflețirea cu care ar fi putut vorbi! Cum se întunecau figurile de stil pe cari le alesese cu atâta trudă, cum îi mureau gesturile pe cari le probase de atâteaori!

Când tatăl său îi făcu semn să înceapă eră așa de sdrobotit încât pe-o clipă avu conștiința limpede că predica lui nu valorează nimic, și nu merită s'o mai reciteze. Dar la gândul că se svonise puțin că azi va vorbi el, se îngroză și nu ajungă ridicol și făcându-și cruce își spuse „moto”-ul și începă.

Frazele celea dintâi reuși să le spună numai pe lângă mari efortări. Dar deodată băgă de seamă că un bătrân îl privește țintă. Privirea curioasă a moșneagului salvă reputația de bun predicator al clericului. Îndată ce băgă de seamă că e ascultat cu încordare, însuflețirea, avântul îi reveni îndată, vocea lui căpătă alt timbru, cuvintele se încălziră par'că, fraza eră mai largă, mai vibratoare. Încet-încet nici nu se mai gândi cine e în biserică, cât de mulți ori de puțină, și se aprofundă cu totul în desvoltarea temei ce-și alesese.

Reuși să stoarcă lacrimi din ochii bătrânilor ocnași, din ochii femeilor, ș'atunci terminându-și materialul începă să improvizeze cu avânt tot mai mare. Preotul îi făcea semne din altar să termine odată, — vorbiă de-o jumătat' de ceas, dar clericul nu înțelegea. Atunci popa Murășanu, folosindu-se de-o scurtă pauză a oratorului, începă repede din altar, cântând:

„Cu frica lui Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să v'apropiați”.

În urma acestei intreruperi, îndată după liturghie, se născu o discuție vehementă între fiu și tată. Preotul însă numai la aparență eră mândros, în sufletul lui simția o mare

mângâiere pentru talentul și însuflețirea cu care predicase feciorul său.

„N'ai făcut bine că m'ai întrerupt“, zise cu ciudă, aproape revoltat clericul.

„Am făcut foarte bine! răspunse popa. Și cât ai spus a fost prea mult.

— Da, pentru d-voastră, pentru popii de legea veche, cari predicați de trei ori pe an și chiar atunci câte cinci minute.

— Predica lungă niciodată nu-i ascultată cu plăcere până în capăt, tinere.

— Mi se pare, că oamenii nu s'au urit“, răspunse ironic Vasile.

„Nu pot să-ți fugă dinaintea nasului când te-aud mai întâi vorbind. Au și ei atâta bun simț. Dar te asigur, că, preot fiind și ținând cazanii tot așa de lungi...“

— Cazanii!“ întrerupse revoltat tânărul.

„Ei, zi-le discursuri, zi-le predici, cum vei ști mai modern, nu-mi pasă, dar de le vei spune tot așa de lungi, te lasă oamenii să vorbești părăților.

— Dumneata crezi așa, fiindcă n'ai cercat niciodată să...“

— N'oi fi cercat!“ îi tăie vorba părintele.

„Nu, pe vremea când ai făcut dumneata seminarul, nu se puneă atâta preț pe vorbirile din biserică.

— Da, atunci eră învățământul mai practic, zămbi părintele, se insistă numai asupra me-toadelor, cari pot da deodată un rezultat practic.

— Și predicile nu dau rezultate practice?“ întrebă Vasile.

„Nu!“ răspunse scurt părintele.

„Predicile?“

— Nu dau. Vorbesc din experiență“, adăuse cu hotărâre părintele.

„Așa ceva n'am mai auzit!“ izbucni clericul.

„Nu-i fi auzit, pentrucă preoții aceia, cari vă cresc pe voi vă vorbesc din cărți, nu din vieată“, răspunse cu răceală popa Murășanu.

„Nu-i cunoști!“ zise cu ciudă Vasile.

„Ba-i cunosc! Cei mai mulți vă îmbată cu apă rece!

— Tată!“ făcu indignat clericul.

„Ei, o să mă explic îndată, dacă voești. Voi învățați acum: Exordiu, tractare, încheiere, părțile principale ale unei predici. Exordiu sau captatio benevolentiae este partea...“

— Tată!“ zise din nou Vasile agitat la culme.

„Ei bine, zise părintele, știi prin cine se îndreaptă oamenii și se fac buni creștini? Nici prin predici, nici prin îndemnuri și sfaturi. Acestea nu prind decât foarte arare.

— Prin cine dar?“ întrebă ironic clericul.

„Ai putea să mă întrebi într'alt ton, zise părintele, pentrucă răspunsul ce-l vei primi me-

rită. Singur Dumnezeu e acela, care schimbă inima omului. Noi nu putem face nimic cu vorba noastră. Dar avem și noi două arme puternice cu cari pregătim terenul lucrării dumnezeiești. Să-mi spuți cari sunt acelea?“

Clericul nu răspunse, nu că n'ar fi știut să mai înșire din mijloacele ce-i stau preotului la îndemână ca să miște inimile, dar îi fù frică să nu spună vre-unul pe care tatăl său să nu-l afle de bun. În clipa asta simția superioritatea tatălui său.

„Rugăciunea și pilda bună, tinere. Ține minte ce-ți spun și o să te convingi. Și cazaniile sunt bune, dar cu mez, scurte, clare. Și trebuie să știi alege și clipa potrivită. Azi, de pildă, nu eră loc pentru o predică lungă. Ia privește!“

Eșiră din curtea bisericii când spuse părintele cuvintele din urmă. Priviră amândoi la stânga: în lunca de sub poalele muntelui Negruța petrecerea de Paști se începuse.

„Intreg satul e aici“, zise cu uimire Vasile.

„De-acum putem încuia biserica până în Dumineca Tomii“, răspunse părintele. Și porniră amândoi spre casa parohială, privind din când în când la stânga. Taraful de lăutari cântă o țarină aprinsă.

Muntele Negruța își aplecă pădurile negre de brad în nemijlocita apropiere a satului. Pe lângă poatele lui se furișă părul alburii, care învârtea roțile celor mai multe piue din Văleni. Patru case erau așezate atât de aproape de munte încât brazii de pe coaste le umbreau curțile. Înapoia acestor patru clădiri de bărne, cu coperișea de șindilă îngrite de ploii, de vremuri, se începea lunca în formă de paralelogram, care venia până în ulița ce ducea la biserică. În unghiul superior al luncii, în cel dinspre răsărit se înalță birtul cel mai vestit din Văleni, birt împreunat cu prăvălie, al cărui proprietar stăpânea și lunca aceasta frumoasă. Din săptămâna mare birtașul bătù pociumpi, înțepeni deasupra scânduri albe de brad, un uriaș cerc în mijlocul luncii îl încunjură în chipul acesta cu lăviți, cu mese. Pentru frunțași, pentru pătura cultă din sat, pentru „domni“ adusesese mese și scaune din birt și le așezase la locurile cele mai potrivite, de unde se putea vedea petrecerea, dansul, care se învârtea în cercul acela enorm. Sâmbăta după-amiaza se mai puteau vedea încă băncile și mesele albind în lumina soarelui, — cele pentru domni, acoperite cu pânze cerate, străluceau ca niște oglinzi — dar azi nu se mai puteau zări din mulțimea de oameni.

După cum și nădăjduseră cerul primăverii rămase curat ca lacrima și în sărbători. Cum se svântase bine pământul de-o săp-

tământă lipsită de ploaie, de vânturile călduțe, mulți bătrâni se lăsară a lene pe pașiștea deasă:

Eră cald și o moleșire plăcută pătrundeă în trupuri. Lunca înverzeă până departe în arinii uriași, cari își înălțau brațele, negre încă, spre cer.

Cei mai mulți dintre săteni veniră prânziți la biserică, astfel îndată ce trase clopotele de eșire, veniră deauna în luncă. Dintre feciori și fete mulți așteptau ca pe spini să sune odată de eșire. Când veniră cei dintâi bărbați și femei în luncă, tineretul pornise dansul. O păreche — zece, treizeci — începură numai decât să se învârtă în ritmul repede, plin de întorsături al țarinei. Cismele lăcuite ale feciorilor străluceau în soare ca fulgerări de oglinzi. Țării lor de lână fină, moale, mănecările de bumbac, erau albe ca laptele. Numai cismele, pălăriile mici, negre, fețele brunete pătau acest costum. Rar se puteau zări feciori înalți, cei mai mulți erau mijlocii, bine legați, cari se învârteau în țarină c'o siguranță uimitoare. Fiecare dansă cu câte-o fată, rar se puteau vedeă două fete la un fecior.

Fetele toate erau cu capetele desvălite. Plete groase, bogate, cădeau pe spate, negre cele mai multe. Între fete erau destule, cari își încrețiseră bucele deasupra frunții, pe la tâmple. Ochii lor vioi și fețele aprinse râdeau de fericire. Sburau iile largi din giulgiu foarte fin, îi albe ca de zăpadă, numai gulerul și alțițele pe mâneci erau eșute cu mătăasă neagră. Purtau cătrînțe înguste în care roșul aveă o parte covârșitoare și surte chindisite. Toate erau în ghete — moda cea din urmă o puteai descoperi la cele mai multe.

Par'că împrumutaseră nu numai ghetele și încrețitul părului dela cucoane ci și multe din mișcărilor lor, calculate par'că. Cum se răzinau cu brațul pe umărul dansatorului, cum își înclinau capul ca într'o dulce nevinovăție, cum se lăsară a oboseală pe lăviți, cum așteptau să fie cerute la dans, prin închinăciuni sămănu mai mult cu domnișoare îmbrăcate în costum național, decât cu fete dela țară. Impresia aceasta eră cu atât mai ușor de căștigat, cu cât trupurile lor erau foarte svelte, fețele cu un ten foarte curat și mânilor mici și albe. Se vedeă numai decât, că nu-s fete, cari săptămâna întregă au muncit la câmp. Nu erau așa de bine zidite ca tineretele din satele agricole, ci gingășia staturei, a umbletului, a mișcărilor le împrumută un farmec deosebit, gingășia aceea tinerească ce se desprinde din toate fețele, cari au fost scutite de munca grea trupezască.

Nu se puteă vedeă aici ca la multe hori pe sate ca feciorul să vie, să iee de mână

pe-o fată, s'o ducă, târând-o aproape în horă. Feciorii le poșteau la dans cu ușoare înclinări din cap și le atingeau cu teamă, mai mult cu grije par'că. Nu se puteau vedeă tineri împingându-se unii într'alții.

S'ar părea, că munca grea trupezască la care bărbații le văd supuse pe femei ca și pe ei din vrâsta cea mai fragedă, să-i facă pe acești din urmă să le disprețuiască, ori cel puțin să se poarte cu ele fără nici o gingășie. Ca și când bărbații ar simți prin instinct că femeile nu-s făcute pentru muncă grea, și dacă totuși le văd sub povara ei, se poartă, inconștiu, față de ele ca față de niște ființe umilite. În Valeni femeile, fetele nu munceau aproape nimic. Odată cu economia de câmp se părăsi și industria de casă. Abia mai erau folosite trei-patru răsboaie de țesut în tot satul. Pânura, pânzeturile le cumpărau gata. Aur eră din belșug și bărbaților nici prin gând nu le treceă să le poruncească femeilor să țese, să coase. Chiar cusutul îl monopolizară câteva văduve și fete mai sărace din Valeni. Bărbații văzându-și femeile frumoase și albe erau prea mulțumiți, aveau adânci mângăeri în suflet, adânci bucurii. Și de multeori munca lor eră prea obositoare, veniau palizi și supti dela ocne, dar aduceau totdeauna aur destul și acesta eră deajuns ca să-și uite osteneala. Și celui din urmă bărbat îi place să aibă o soție curată, albă, frumoasă și până ce răsbește singur să agonisească, din instinct o cruță de munci mai grele pe femeie. Numai când suferința, sărăcia, îi întunecă sufletul începe să-i spună vorbe aspre.

Părechile tinerilor umpleau tot mai mult spațiul rotund încunjurat cu scaune și mese de scândură. În curând iarba se pătă în mici rotocoale, se înegri apoi, sub ghetele și cismele ce-o bătuceau mereu. Lăvițele de brad se umplură numai decât, mesele erau înflorite cu pahare înalte în care berea lămină aurie. Bărbații cu nevestele lângă sine închinău și sorbeau setoși din lichidul rece.

De jur împrejur răsunau ciocănit de pahare, răsete, salutul îndatinat dela Paști.

„Christos a înviat!

— Adevărat c'a înviat!”

Lăutarii fură încunjurați îndată de cununi de pahare pline cu bere pe cari li le îmblău ocașii.

În răstimpuri vioara lui Lăiță amuțea pe-o clipă, și el sorbea din pahar pofind „noroc la băi.”

În jurul dansatorilor, la spatele celor ce-și petreceau cu bere, lumea se grămădeă mereu formând un cerc gros, mișcător de costume. Priveau curioși, priveau fericți și abia apuceau să se depărteze vreunul dela mese să-i ocupe locul. Dealtfel birtașul presimțise aglo-

merația, fixase patru butoaie mari în luncă, mai la periferii ca să se poată vedea, și cete întregi de însătoșați le vizitau necurmat. Feciorașii, cari măsurau băutura spumoasă abia răsbeau, își ștergeau în răstimpuri fețele asudate. Pe aceștia, pe cei cari serviau la mese și în birt, îi câștigase cu multe jertfe birtașul și trebuia să-i schimbe tot la patru ceasuri. Altfel nime nu s'ar fi învoit să-i ajute, când dansul era în toiul lui.

Părechile erau tot mai multe în locul pentru dans. Lăiță cânta în răstimpuri arii mai domoale, când dansatorii aproape numai se legănau; apoi începea deodată o țarină vijelioasă pe care o ținea îndelungat și părechile se învârteau amețitor. Foarte rar se putea auzi vreo chiuitură. Tinerii aceștia dansau tăcuți, serioși, cei mai mulți cu o eleganță uimitoare. Numai feciorii cari veniseră de curând dela milițiile strigau din când în când versuri pișcătoare. În Văleni nu erau obicinuite chiuiturile, poate din cauza, că dans era o singură dată pe an: la Paști și când era vreo nuntă, dar atunci nu era dans pentru satul întreg.

Se poate iar că unde erau așa de dormici de joc, erau pătruși cu totul de farmecul lui și-l gustau în tăcere. Totuș ar fi mai aproape de adevăr dacă s'ar spune că lipsa chiuiturilor se explică prin însăși firea ocnașilor din Văleni, întunecată în fond și rece ca sânul pământului unde își petreceau vieața.

Băieți, fetițe se învârteau mai de-o parte pe pajiștea verde, se izbeau, se tăvăleau în iarbă, răsând tare. Dinspre Părăul caprii se auziau mereu trăsind treascurile. Aerul era luminos, plin de mireasma verdeții, soarele își învăluia în toată clipa pânzele subțiri de argint. Gălăgia lunii, acordurile muzicii se înălțau în văzduh; închizând ochii părea că undeva în înălțimi fierbe o uriașă ceartă.

Abia trecură ceasurile douăsprezece și Lăiță, rupând taraful în două, porni cu șase inși în urmă. El se grăbiă „să cânte domnilor la prânz”. Nime din cei din luncă nu-i luă aceasta în nume de rău, era un obicei de mulți ani acum, care părea foarte firesc în ochii tuturor. Apoi cei șapte țigani cari rămaseră cântau bine și fără primaș; dansatorii aproape nici nu observară lipsa.

Lăiță își conduse ceata de dreptul la notarul trecut la pensie Iosif Rodean. Trei dulăi cât niște urși suri se smânciră în lanțurile grele, hăpăriră gros ca din afunzimea unor buți, și descendenții lui Faraon se opriră pe-o clipă. Dar numai decât porniră iar, urcără scările și în veranda largă a etajului se opriră. Din camerele largi, luminoase, pătrundeă o larmă continuă, ciripiri de fete, voci de bărbați, și din când în când peste

toate se înălță răsul puternic al notarului, un răs care scăpă în valuri largi, înalte, ca dintr'un foiu uriaș.

Muzicanții își încordară viorile și numai decât imnul „Deșteaptă-te române” începui să se înalțe ca o rugăciune viforoasă, pătimașe. În clipa următoare ușa se deschise încet, și Elenuța, răzimată de perete ascultă cu ochii mari, înlăcrimați.

„Asta-i Tatăl-nostru Românilor” se auzi vocea aspră a notarului când cele din urmă acorduri ale cântării se stânseseră. „Lăiță, măi Lăiță” detună apoi dintr'o cameră mai apropiată.

„La porunca dumatăle, domnule notar”, zise primașul zâmbind, dar nu se mișcă din loc.

„Lăiță” se auzi din nou aceeași voce puternică.

Ceilalți îl împingeau:

„Da du-te, frate, du-te!”

Lăiță nu voiă să intre fiindcă până acum niciodată nu l-a poftit notarul în casă. La ureche, în birturi, i-a cântat de multeori, la alți domni mari în casă fusese asemenea. Toți îi vorbeau, îl tratau cu preținie, numai Iosif Rodean s'a ținut până acum departe de Lăiță. Faptul acesta îl jigniă pe Lăiță, părea că se și teme puțin de omul acesta uriaș. Mai mult însă credea că-i sub demnitatea lui să cerce a se apropia de Iosif Rodean. În sufletul lui de artist, mândru și plin de maiestate, îi părea chiar că îi cânta numai din milă notarului, îi cânta fiindcă-i plăteă bine. Dar niciodată nu i-a văzut ochii umeziți la cântecile lui, și asta nu i-o putea iertă.

Trupul vânjos al omului de patruzeci de ani își luă deodată o ținută regească, liniile feței i se înăspriă.

„Nu mă duc” zise el, și începui numai decât o sărbă.

Elenuța ascultă nemișcată; urmărea ușoarele alunecări ale arcului, tremurarea ciudată a degetelor lui Lăiță, și simția la cântecul acesta vesel cum îi învăluie sufletul o tristeță vagă, neînțeleasă.

Când se termină și sărba, trupul uriaș al notarului apărui în prag.

„Dragă Lăiță, zise el, veniți să gustați un pământel.”

Primașul îl fixă cu îndărătnicie, dar nu putu descoperi nici o urmă de bățocură în fața lui, în privirile cari părea că se muiașeră pe-o clipă.

El făcui semn celor șase, și intrară după notarul.

Insuș notarul le servi cognac, șuncă și colac.

„Beți că-i bun!” îi îndemnă mereu notarul, „beți că-i leac!”

Muzicanții ceilalți beură, fără să se aștepte imbițați atâta, dar Lăiță se scuză mereu. Abătut mănca din șuncă și colac.

O clipă notarul îl privi cercetător, apoi, învârtindu-și trupul mare pe-un picior, luă de pe-o măsuță un pahar, îl umplu, ciocni cu Lăiță.

„Hristos a înviat!” zise notarul.

„Adevărat c'a înviat”, răspunse repede Lăiță luând paharul și dându-l peste cap. Apoi simțindu-se deodată „în familie”, își umplu el paharul, și închină.

„Aur mult la „Arhanghelii” domnule notar! — Este Lăiță!” zise notarul umplând paharele.

„Atunci sănătate și fericire în casă!” adause repede primașul.

„Și sănătate și fericire este!” strigă notarul. „Dar dorește-mi tu Lăiță voie bună, voie de petrecanie pentru toți ai mei. Ia fă-mi-o să danseze pe domnișoara asta” zise cu mânie notarul privind la Elenuța care chiar acum se ivise în prag.

Elenuța fără o vorbă, se strecură în camera vecină.

Muzicanții beură, ieșiră în verandă; în-cordându-și viorile Lăiță le zise cu multă seriozitate.

„S'a schimbat uriașul! De-acum să vezi petrecanii”, și începă o doină tânguitoare din munți. Mai cântă o romanță, apoi notarul, fluturând două bancnote de câte-o sută se ivi în prag.

„Să nu îei arvună dela nime, Lăiță; o să mai avem lipsă de tine în sărbători” zise Iosif Rodean.

„La poruncă, domnule notar” zâmbi primașul punând hârtiile în buzunarul vestei.

Coborâră scările și ieșind în stradă, ajunseră în grabă să nu se înțeleagă. Cei mai mulți erau de părerea să meargă acum la primarul Vasile Cornean, ori la notarul cel nou, la Popescu. Dar Lăiță nu se învoi odată cu capul.

„La părintele mergem” zise cu hotărîre încheind discuția. Apoi, după un răstimp de tăcere, adause: „Dela popa ar fi trebuit să începem”.

Familia părintelui Murășanu era la prânz, veselă, sgomotoasă. Numai clericul părea abătut. Cât ce-l zări preotul pe Lăiță, îi ieși înainte, îi strânse cu căldură mâna, îl pofți în casă și-i omeni cu rachiu ori bere, ce-or pofți. Lăiță luă un pahar cu bere, închină, ciocnind cu părintele pentru toată casa.

„Să te-audă Dumnezeu, Lăiță” zise cu bună-tate preoteasa.

Apoi le cântară trei cântece, popa-i cinsti cu cinci zloți, și primașul totuș parcă ieși mai mângâiat dela popa decât dela notarul.

Trecură la primarul și de-aici luară pe rând pe toți frunțașii grăbindu-se, căci lumea se adună tot mai multă în luncă.

Dintre societarii dela „Arhanghelii” mai mult zăboviră la Ionuț Ungurean și mai puțin la Pruncul.

Societarul cel gras era la masă cu nevasta și cu feciorul dela universitate. Prânziseră de mult și se vede că și tatăl și feciorul băuseră bineșor, căci Ungurean tânărul mereu îi fluera câte zicală nouă la urechea lui Lăiță, să i-o cânte.

„N'o știu, domnișorule, n'o știu, păcatele mele”, zicea primașul cercând să scape mai în grabă.

„N'o știi? Se poate? Colosal!” zicea iritat Ungurean tânărul.

„Se po-po-poate?” bălbăia bătrânul după el.

„Artist ca dumneata și să n'o știi! Dar asta?” și universitarul începea să-i fluiera alta, dar nu-i prea reușia, căci buzele, limba nu voiau să-l asculte. Lăiță clătina c'un fel de disgust din cap.

„Colosal! îți spun pe onoarea mea, domnule, că-i colosal se miră tânărul.

— A-a-adevărat!” reuși să sufle butoiășul.

Ca să scape în sfârșit de ei, Lăiță îi cântă marșul pe care Ungurean tânărul cercă mai pe urmă să-l fluiera. Tânărul bătă în palmi cu insufletire.

„Colosal! eum o știi tu învârti”, zise el străcurându-i în mână o hârtie de douăzeci.

La Pruncul abia ajunseră la jumătatea în-tăierii cântării, când acesta se ivi în ușe și-i dădu o bancnotă de zece. Cântecul amuți îndată și cei șapte ieșiră repede din curte.

„Aici mai mult n'o să-mi pun piciorul”, zise gurdunistul apucând în uliță.

Când eșiră dela cel din urmă frunțaș și coborau grăbiți spre luncă, pe Părăul caprii, îi întâmpină un băiețaș care le zise:

„Ați uitat să intrați la Mărginean, la Pascu și la Lupu.

— La cine?” întrebă Lăiță, oprindu-se.

Băiețașul mai repetă cele trei nume. „V'a-șteaptă”, adause el.

Muzicanții se gândiră o clipă: nici unul nu-i știă între frunțași pe cei trei.

„Vino și ne arată, băiete”, zise deodată Lăiță, aducându-și aminte că de vreo patru ani se tot înmulțiau frunțașii în Văleni. Dar nici într'un an nu se sporiră cu trei deodată ca acum.

Ei se întoarseră pe Părăul caprii, trecură pe lângă casa lui Pruncul, și aruncau priviri cercetătoare la băiat.

„Aici”, zise băiatul îmbujorat la față de isprava ce făcuse.

Intrară la Mărginean, apoi cu două case mai la deal, la Pascu, și peste drum la Lupu.

„De-aici încolo să nu ne uitați, Lăiță, îi ziceau pe rând frunțașii cei noi. Avem și noi o plăcere s'ascultăm o cântare în casa noastră în sfânta zi a Invierii“.

Ei cinstiră apoi frumos pe băiețașul care le făcuse așa de bună ispravă.

Lăiță eră vesel. „De merge tot așa, începui el, la anul trebuie să venim cu patru mai mulți. Frunțașii se tot înmulțesc în Valeni“.

Intrară pe-o clipă în birt unde îi așteptă prânzul, dar nu mai aveau poftă de mâncare: fură tratați prin toate casele unde cântaseră. Eșiră și, strecurându-se cu greu prin mulțime, ajunseră lângă tovarăși. Mari strigăte de „vivat“ și „ura“ îi întâmpinară.

Lăiță își luă arcușul, îl ținu o clipă în aer

apoi începui îndată hora. O frământare deosebită se porni prin mulțime, de pe la mese se sculară bărbați și femei, mulți cercau să pătrundă înainte prin inelul acela enorm, mișcător de costume.

Se auziau bătăi de palme, strigăte cum se chemau părechile, înșiruirea dansatorilor eră tot mai lungă, cercul se încheiă în grabă în ritmul înviorător al horei. Apoi dansul începui domol, undulător la dreapta, la stânga, părechi se desprindeau, treceau la mijloc învârtindu-se a lene, femei, fete plecându-se treceau pe sub mână, zâmbind abia sau cu larg suris pe fețe.

Erau ceasurile două după prânz, și de acum începeă adevărata petrecanie.

(Va urmă.)

Dări de seamă.

Gerhart Hauptmann: *Atlantis*. Berlin, 1912, Verlag S. Fischer. Pr. M 5.50

Un critic german spune despre această cea mai nouă operă literară a lui G. Hauptmann, că e o încredare admirabilă pe trei sute și mai bine de pagini. S'ar putea spune, că e mai mult decât atât povestea viforoasă a lui Frideric Kammacher. E o descărcare violentă, un iureș de patimi. Închipuiți-vă un om de treizeci de ani care trece prin o grea criză sufletească, prin cea mai grea prin care poate să treacă un bărbat, mai adăugați la aceasta și faptul că aproape întreagă povestea se petrece pe mare, în legănatul valurilor nebune, pe acel câmp nestăruș și înfiorător de ape, și atunci veți avea aspectul general al romanului.

Frideric Kammacher, fiul unui vestit general necut, e doctor în medicină, e însurat cu o femeie bolnavă și are doi copii. Vieța de până acum l-a desechilibrat cu totul. Sufletul lui de intelectual adevărat e profund chinat de îndoieli. În bacteriologie, știință pe care o cunoaște perfect, a dat greș. Poezii, deși când eră student versifică cu multe nădejdi, n'a mai scris. Nici sculptura nu o practică, cu toate că totdeauna modelă cu talent. Nimic nu l-a legat statornic de el. Veșnic în căutarea unei vieți originale, astăzi se găsește amoretat de o artistă dansatoare. Pleacă cu ea în America. Pe bordul vaporului „Roland“, așturi de ea îndoielile îl chinuesc și mai mult. Ce poate să-i dea fata asta lui? Micul cinism al meseriei ei? Dar ei caută liniște, siguranța unei ținte hotărâte! — Marea bate în coastele vaporului cu furie, îl apleacă pe-o coastă, îl întoarce pe cealaltă, vulește din toată puterea ei elementară. Ce poate să fie oare acolo în fundul mării? Gândurile lui Kammacher zboară la eterna mângâiere a tuturor nenorociților: Nirvana lui Schopenhauer și totuși Ingigerd e tânără, e capricioasă, are mișcări cari te câștigă, iar Kammacher se răboiește înainte cu patimile. Fără îndoială că un sfârșit

al tuturor durerilor acestui om ar fi moartea. El o și visează în nopțile de înfrigurată insomnie din cabina lui. Dar, nu. Kammacher trece numai printr'o criză, criza care se abate în sufletele tuturor oamenilor de seamă pe la treizeci de ani. Vaporul a ajuns în brațele unui ciclop. E purtat cu o grozavă nesiguranță între moarte și viață, mai multe zile, pentru că în sfârșit să se curunde, făcând scăpați numai pe Kammacher, Ingigerd și încă vreo câțiva. Vieța te chiamă totdeauna înapoi! Frideric ajunge, după o jumătate de zi petrecută în o barcă de scăpare, pe bordul unui vapor de mărta care îl duce în America. Și: — Pământ, pământ! — Cine poate să-ți descrie farmecul ce-l ai pentru un astfel de om? Tu ești sigur, ești solid, ești îndemnul la vieață, ești însăș vieață. Kammacher găsește în America o societate de artiști muncitori, între cari o femeie care sculpează. Tot aici își găsește și pe vechiul prieten, doctorul Schmidt, om ce și face o religie din munca lui. Încă o ultimă încercare. El primește aici știrea despre moartea nevastei sale în urma unei boale ereditare despre care avea cunoștință. Se cutremură de această veste, cade într'un delir lung, ca să se trezească în sfârșit purificat de tot balastul trecutului. Se însoară cu noua lui prietină, — pe Ingigerd a lăsat-o să-și caute de drum în meseria ei, — cu femeia cumințe și liniștită care sculpează cu talent, dar înțelege de o mie de ori mai bine să trăiască. Rănescut, el pleacă din nou spre mare, acasă în țara lui. E vesel, e conștient de ce are să facă de aci înainte. Atlantis, zeja tulbură și viforoasă, i-a aplicat cu succes o strașnică lecție.

Acesta ar fi să fie foarte pe scurt cuprinsul romanului, sau mai bine zis, ideea lui fundamentală, căreia Hauptmann a știut să-i dea un cadru neobișnuit de potrivit. În vaporul „Roland“ sunt o mulțime de oameni pe cari autorul „Țesătorilor“ îi prinde dintr'o trăsătură de condeiu. Mai ales un ciung, care practică pe bani meșteșugul întrebunțării picioarelor la toate

funcțiunile mânilor, își face în întreg romanul datoria lui de om viu. Nu mai puțin Ingigerd, iubita lui Kammacher. E interesant că în romanul acesta oamenii mici, a căror apologie Hauptmann a știut să o facă în „Țesătorii” atât de frumos, n’au nici un rol. Ei se svârcolesc în fundul vaporului și nu se învrednicesc decât de vreo câteva note fugitive. Chiar și la scufundare nu apar de loc, deși aci, mi se pare, ar fi trebuit totuși să ia și ei parte. Eră vorba doar de vieață și moarte, de o problemă care preocupă întreg romanul. Cu atât mai întins sunt însă zugrăviți eroii principali. Kammacher, de pildă, are pagini splendide de analiză sufletească.

Cine va căută în romanul acesta o așa zisă acțiune, nu va găsi. Cum și poți să ceri acțiune dela niște oameni pe cari autorul îi prinde de guler și-i infundă într’un vapor, trimițându-i la plimbare pe apă? Va găsi însă în el orice om îndrăgit de cugetare strălucita deslegare a unei probleme. Vieața își face în acest roman plin de profunde observații asupra omului o apologie cum rar găsești în literatura de astăzi tixită de cinism. Omul e închis aici de Hauptmann ca un erou care biruiește. Marea patimilor lumești te chinuiește, te aduce pe margine de prăpastie, dar nu te omoară niciodată, pentrucă este totdeauna o barcă de scăpare pe care i-o întinde vieața. Aceasta o spune Hauptmann tocmai acum când împlinește cincizeci de ani. Un cântec de biruință al lui, care trebuie să-ți răsune în suflet ca o reconfortare, ca un indemn. Fără îndoială, din pricina lipsei de acțiune, se vor găsi în roman multe repețiri și un fel de plectiseală, dacă vrei. Nimic mai util însă, pentru toți iubitorii de mici fotografii literare, decât acest roman așa cum este el. Mai ales publicul nostru, care cetește cărțile după săritura calului, va găsi în „Atlantis” un prilej de școală literară. El își va zice, după ce va lăsa cartea din mână: — totuși este ceva să ai un procedeu intelectual în mânăuirea unui subiect literar. Iar dacă publicul va zice așa, scriitorii noștri noi cari, bieții, în cea mai mare parte dau ce li se cere, vor îndrăzni și ei să se apropie mai mult de culmile artei, unde nu incupe simplistul care se mulțumește să-ți prindă de pe stradă un om și să-ți-l vâre sub nas. Arta este și o problemă a formei, dar în aceeași vreme este și o problemă a cercetării, a gândului. Cetească oricine „Atlantis” și se va convinge despre adevăr.

E. G.

Almanahul Societății Scriitorilor români.

În fruntea tuturor almanahurilor, alcătuite de persoane mai mult sau mai puțin chemate, trebuie să stea publicația aceasta a scriitorilor români.

Nu se preocupă nimeni de ce pune Hertz în Calendarul său, precum nu se poate face vreo muștrare d-lui Filip, care nu e mai presus de Hertz, ori de Pinath.

Când e vorba însă de o societate a acelorora, cari coboară luminile cerului pe pământ, atunci oricine are dreptul să ceară ca almanahul ei să fie un model.

În el să se cuprindă frumosul. Strălucirea celor mai mari talente pe cari le are literatura română să

stea alături de cea mai întreagă judecată, de spiritul critic sever, de bunul simț măcar.

Această carte trebuie să dea o idee precisă și acelorora, cari nu știu ce discută nenumărații „maestrii” la Terasă, ori nu cetesc foile de reclamă destrăbălată, ce este literatura noastră de azi.

Cu adâncă mâhnire trebuie să spunem, dela început, că această publicație, cu toată bunavoința a editorului, e departe de ceace ar trebui.

În almanah se cuprinde foarte puțin material literar. Întreg comitetul Societății Scriitorilor colaborează cu fotografiile, iar alții mai generoși mai adaugă și câte-o caricatură la schița sau la poezia pe care au svârșit-o, la întâmplare, almanahului.

D-l Căton Theodorian povestește, cu deosebită satisfacție, cum însuș marele I. Brătianu eră îngrijat de soarta d-sale, când eră elev în gimnaziul militar din Craiova.

Memoria lui Caragiale e împovărată cu câteva articole. Acela care o apasă mai greu e articolul „Opera lui Caragiale” scris de d-l Dragomirescu, președintele societății scriitorilor.

Scriis într’un stil pretențios și trivial: „Și pierderea lui e cu atât mai dureroasă pentru literatura noastră cu cât vana lui creatoare eră încă în deplină putere”. Mai departe spune: „Caragiale a fost cel mai puternic ferment literar”.

Nu înțeleg ce rost mai aveă articolul d-lui Corneliu Moldovanu „Figura lui Caragiale” afară dacă nu s’a fi ținut ca să i se dea prilejul să-și publice și caricatura.

D-sa vorbește de privirile cari „chibzuiau rostul împrejurărilor”, de „drama sufletească, care s’a petrecut în sufletul marelui scriitor”. D-l Moldovanu nici măcar la nemurirea sufletului nu se gândește căci vorbește de „sufletele moarte ale celor dispăruți”.

Dar pe lângă toate astea mai are și o... filozofie proprie: „Omul de geniu poate să dea ființă la tipuri, cari n’au trăit niciodată și astfel să înmulțească în chip miraculos vieața, să populeze o țară cu eroi”.

Articolul d-lui Eftimiu e cel mai bun; ar fi plăcut chiar lui Caragiale și puteă să figureze singur în almanah.

Nu știu ce așa mai puteă spune despre celelalte bucăți literare. Îmi pare rău, că sunt unele semnale de scriitori de valoare, îmi pare rău, că acești scriitori nu sunt mai scrupuloși când semnează. Cronică literară a anului trecut e scrisă în așa fel, încât autorul are dreptul să-și pună candidatura cel puțin la președenția Societății Scriitorilor. După ce dă o listă a noilor născuți, a morților, ori a avotaților literari, după ce vorbește de scriitori mari cum ar vorbi de cine știe ce începători, termină astfel: „Reviste noi au apărut „Farul” și „Insula”, ca reprezentante ale celor din urmă tendinți artistice în literatură și au dispărut, pentrucă după cum e și natural, publicul nu s’a găsit la același nivel cu ele”. E serios? Și când sunt nevoit să constat, că această publicație e aproape inutilă, mă gândesc, că mai e încă mult până să știm a ne respectă pe noi înșine și a respecta și publicul cetitor. De geaba ne plângem, că publicul nu cetește literatura română.

D. N. C.

„VICTORIA“ institut de credit și economii soc. pe acții în Arad.

Activa	Contul Bilanț la 31 Decembrie 1912.		Pasiva		
Casa în număr	440044	01	Capital societar: 12500 acții à 200 cor.	2500000	—
Bon în Giro-Conto la Banca austro-ungară	229376	34	Fond general de rezervă	1000000	—
Capitale elocata la alte bănci	669420	35	Fond spezial de rezervă	821103	83
Cambii	475984	80	Fond de penziuni	223000	—
Imprumuturi ipotecare	17622088	10	Depuneri spre fructificare	13580255	03
Imprumuturi de cont curent cu acoperire ipotecară și de efecte	3033460	—	Depozite de casă	43683	06
Avansuri pe efecte	1905769	89	Cambii reescontate	6265016	84
Efecte proprii:	64332	—	Contribuție restantă la depuneri	33944	19
500.000 cor. nom. Oblig. com. „Pesti Hazai Első Takarékpénzt. - egyes.” cu 4% à 85	425000	—	Dividendă neridicată	5300	—
100.000 cor. nom. S. ris. func. cu 4 1/2% „Egyes. bpesti fővárosi takarékpénztár” à 95	95000	—	Diverse conturi creditoare	39941	13
24.500 cor. nomin. Oblig. cu 4 1/2% „Hazai Bank részvénytársaság” à 93	22785	—	Interese transitoare anticipate	252150	10
20 acții „Banca Austro-Ungară” à 1000	32000	—	Profit transpus din anul 1911	35568	28
100 acții „Ustredni banka ceskych sporitelenu” Praga à 400	40000	—	Profit net	367648	23
60 acții „Hungaria” aradi pamutárügyár à 500	30000	—			
200 acții „Banca generală de asigurare” Sibiu à 200	40000	—			
50 acții „Magyar pénzünt. közp. hitelbankja” à 1000 descrise	—	—			
Acții dela diverse bănci și întreprind.	119030	—			
Casele institutului din Arad calea archid. Iosif Nrul 1 și 2, casa filialei din Chișineu și Borșineu și alte realități	477525	25			
Diverse conturi debitoare	81415	—			
Mobiliar	17066	84			
Amortizare	1706	84			
Interese transitoare restante	18439	30			
	251676	10			
	69	—			
				251676	10
				69	—

Debit	Contul profit și pierdere la 31 Decembrie 1912.		Credit		
Interese pentru depuneri spre fructificare	694971	41	Venit transpus din anul trecut	35568	28
Interese de reescont	372908	37	Interese:		
Spese:			dela cambii	1259035	40
Salare	74104	43	„Imprumuturi ipotec.	230825	93
Bani de cvartir	16240	—	„avansuri pe efecte	5135	23
Imprimare diverse plăți, spese de birou	59813	42	„imprum. de cont-curent	117063	62
Porto	8513	92	„capitale elocata la alte bănci	16851	32
Chirie	6687	50	„efecte proprii	35425	06
Marce de prezență	3840	—	Chirii și alte arânzi	25102	27
Contribuție	58955	41	Proviziumi și alte venituri	45347	81
10% dare la depuneri	69497	11			
Amortizare din mobiliar	1706	84			
Profit transpus din anul 1911	35568	28			
Profit net	367648	23			
	1770354	92			
				1770354	92

Arad, la 31 Decembrie 1912.

Sava Raicu m. p.
director executiv.

Ioan Moldovan m. p.
contabil.

Direcțiunea :

Mihaiu Velicciu m. p.
președinte.

Roman R. Ciorogariu m. p.
vicepreședinte.

Dr. Nicolae Ciacian m. p.

Petru Truția m. p.

Traian Vățianu m. p.

Dr. Aurel Demian m. p.

Axente Secula m. p.

Onorată adunare generală!

Avem onoarea să vă raportăm, că la decursul anului de gestiune 1912 am ținut mai multe ședințe atât la centrală cât și la filialele din Chișineu, Siria și Borșineu, am scos tot ramurile de operațiuni și pretutindeni am aflat ordine și punctualitate.

Bilanțul, contul profit și pierdere prezentat nouă de direcțiune l-am revidat, l-am confrontat cu cărțile principale și auxiliare referitoare și am aflat că consună latru toate cu starea dela finea anului

1912, cu cărțile principale și auxiliare și cu dispozițiunile legii comerciale și statutele institutului.

Pe baza aceasta primim noi și vă recomandăm și D-voastră spre primire atât propunerea ce privește împărțirea veniturilor curat de cor. 403.216 și 51 fil. precum și celelalte propuneri ale direcțiunii, rugându-vă totodată să binevoiti a da atât direcțiunii cât și comitetului de supraveghiere absolutul pentru anul de gestiune 1912.

Arad, la 10 Februarie 1913.

Comitetul de supraveghiere:

Dr. Sever Ispravnic m. p.
președinte.

Dr. Cornel Ardelean m. p.

Dr. George Vessa m. p.

Procopiu Givulescu m. p.

Dr. Ioan Németh m. p.

Când veniți la Sibiu, cercetați
primul depozit românesc

de

piane, pianine și armoniuri

asortat cu instrumente din cele
mai bune fabrici, în nuc mat sau
poleit, negru, mahagon, palisandru
veritabil, construcție modernă, cu
preț mai ieftin ca ori unde.

≡ Transportul și pachetarea gratuite. ≡

Școalele, reuniunile de cântări și alte
instituții culturale primesc favor special.

Armoniuri de școală bune și solid
lucrate

10 ani garanție. ≡ Piaștire în rate. ≡

TIMOTEI POPOVICI

profesor de muzică.

Sibiu (Nagyszeben), Str. Cisnădiei Nr. 7.

Ca administrația „Luceafărul“

se găsește de vânzare următoarele

TABLOURI

Lionardo da Vinci	Cina cea de taină
"	Frumoasă Florentină
"	Monna Lisa
Raffaell	Nunta Mariei cu Iosif
"	Madona Sixtină
"	Frumoasă grădinareasă
A. Dürer	Isus pe cruce
Jan Van Eyck	Altar.

Prețul fiecărui exemplar 20 bani
plus porto 10 bani.

Cei ce comandă toate tablourile
le primesc franco cu 1.60 bani.

Administrația

„LUCEAFĂRUL“
SIBIU (Nagyszeben).

Capital social Coroane 1,200.000.

Giro-Conto la „ALBINA“

Postsparkassa ung. 29.349.

„Banca generală de asigurare“

societate pe acții în Sibiu — Nagyszeben

este prima bancă de asigurare românească, influențată de institutele financiare (băncile) române
din Transilvania și Ungaria.

Prezidentul direcțiunii: **Parteniu Cosma,**

directorul executiv al „Albinei“ și prezidentul „Solidarității“.

„Banca generală de asigurare“ face tot felul de asigurări, special asigurări
contra focului și asigurări asupra vieții în
cele mai favorabile combinațiuni.

Asigurările se pot face prin oricare bancă românească, precum și la agenții și bărbății
de încredere ai societății — Prospecte, tarife și informațiuni se dau gratis și imediat.

Persoanele cunoscute ca acvizitori buni și cu legături
pot fi primite orișând în serviciul societății.

„Banca generală de asigurare“ dă informațiuni gratuite în orice afaceri de asigurare fără
deosebire că aceste afaceri sunt facute la ea sau la altă societate de asigurare.

Cei interesați să se adreseze **Centrala Băncii generale de asigurare Sibiu — Nagyszeben.**
cu încredere la: **„Edificiul „Albinei“**

ori la agenturile ei principale din Brașov (fil. „Albina“) și Arad (Józseffőherczeg-ut 1/a).